

Koivukangas Veera, Liljamo Veera, Mustonen Aino, Tarkiainen Reetta, Toivonen Sini ja
Välitalo Maaret

SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ KOULUSSA

Opas vanhemmille seksuaalisen häirinnän puheeksi ottamisesta

SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ KOULUSSA

Opas vanhemmille seksuaalisen häirinnän puheeksi ottamisesta

Aino Mustonen
Veera Koivukangas
Reetta Tarkiainen
Maaret Välitalo
Sini Toivonen
Veera Liljamo

Hoitotyön koulutusohjelma, kättilötyön suuntautumisvaihtoehto

Kevät 2015

Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Hoitotyön tutkinto-ohjelma, kätilötyö

Tekijät: Veera Koivukangas, Veera Liljamo, Aino Mustonen, Reetta Tarkiainen, Sini Toivonen ja Maaret Välitalo

Opinnäytetyön nimi: Mitä tapahtuu koulussa – siitä puhutaan kotona

Työn ohjaaja: Ulla Paananen

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 51

Yhä nuoremmat tytöt ja pojat joutuvat koulussa seksuaalisen häirinnän kohteeksi. Mahdollisimman varhainen puuttuminen tähän vakavaan aiheeseen myös kotona on tärkeää. Seksuaalisesta häirinnästä vaietaan liian usein ja syitä tähän voivat esimerkiksi olla vanhempien puutteelliset tiedot aiheesta tai rohkeuden puute puhua arkaluontoisesta asiasta. Opinnäytetyömme ohjaajalta Ulla Paanaselta saimme idean tarttua tähän ajankohtaiseen ja tärkeään aiheeseen. Tuloksena syntyi 5-6. luokkalaisten vanhemmille tarkoitettu opas nuorten seksuaalisesta häirinnästä koulussa. Yhteistyöhön kanssamme lähti Paulaharjun koulu Oulusta.

Oppaan tarkoituksena on antaa tietoa vanhemmille koulussa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän yleisyydestä, sen muodoista sekä puheeksi ottamisen keinoista. Opas on tarkoitettu kaikkien häirinnän osapuolien (kiusaaja ja kiusattu) vanhemmille. Toivomme, että oppaan myötä vanhemmat voisivat rohkeammin ottaa aiheen esille lapsensa kanssa ja näin ehkäistä ja puuttua koulussa tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään kotoa päin. Halusimme tehdä oppaasta selkeän ja kattavan paketin, joka sisältää konkreettisia esimerkkejä puheeksi ottamisen keinoista. Näillä keinoilla pyrimme siihen, että opasta olisi helppo lukea ja vanhemmat hyötyisivät siitä mahdollisimman paljon.

Perehdyimme aiheeseen hakien tietoa ensinnäkin yleisesti seksuaalisesta häirinnästä ja häirinnän mahdollisista seurauksista nuoreen. Koska erityisesti nuorten kohdalla seksuaalista häirintää tapahtuu nykyään paljon myös sosiaalisen median kautta, halusimme huomioida myös tämän seikan ja etsiä mahdollisimman ajankohtaista tietoa aiheesta.

Oppaan jakamisen jälkeen vanhemmille lähetettävän Webropol- kyselyn myötä halusimme tietää, mitä mieltä vanhemmat oppaasta olivat ja kokivatko he sen tarpeelliseksi. Tulevaisuudessa opasta voisi hyödyntää myös muissa kouluissa ja mahdollisesti aina täydentää tukemaan juuri sen hetkisiä tarpeita.

Asiasanat: nuorten seksuaalinen häirintä, seksuaalisuus, puheeksi ottaminen, opas

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences

Degree Programme in Nursing and Health Care, Option of Midwifery

Authors: Veera Koivukangas, Veera Liljamo, Aino Mustonen, Reetta Tarkiainen, Sini Toivonen ja Maaret Välitälo

Title of Thesis: What happens at school –should be discussed at home

Supervisor: Ulla Paananen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016

Number of pages: 51

We got the idea to undertake this important and topical theme from our supervisor Ulla Paananen. Even younger children has to suffer from sexual harassment at school and not many of them has knowledge how to react to it and define their own bounds. It is very important that this is a topic which also parents can bring up at home with their children. Our co-operation partner, Paulaharjus school, is helping us to start preventive work against sexual harassment.

The aim is to bring this topic to schoolchildren's parents awareness and to give them information about sexual harassment, its commonness, different forms and to help them to discuss about it with their children.

We collected a lot of information about sexual harassment nowadays and also data about how children at the age of 10-12 behave and about the puberty. We searched a knowledge about how to discuss about the topic with children. It was clear that we wanted to compose some kind of practical and truly useful product. We produced a compact and lucid guide book for schoolchildren's parents about sexual harassment at school. It is a product that reaches parents easily. That guide book we passed out to Paulaharjus schools 5th and 6th grade students parents. We also made a questionnaire at Webropol so that we could get a feedback from parents after reading the guide book.

Our partner, Paulaharju school, was really pleased and excited of our guidebook. They thought that it's needed and they happily sent them to students parents. We as a group were also glad about the content and look of our product. We didn't get any feedback

from the parents and for us that only shows that they weren't ready to react on this subject. There is still a lot work to do in this area until we can be sure that everyone is aware of sexual harassment that is happening at school. But we think that it is a honor to be a part of the group which tries to root up this issue and guarantee that every child gets school path without harassment.

Keywords: youngsters sexual harassment, sexuality, bring up the subject, guide book

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	9
1 SEKSUAALISUUS	11
1.1 Seksuaalinen suuntautuminen	11
1.2 Seksuaalisuuteen suhtautuminen	12
1.3 Lasten seksuaalinen kasvu ja kehitys.....	13
1.4 Seksuaalisuuden portaat	15
1.4.1 Vanhempien ihailu	15
1.4.2 Idoli ihastuttaa.....	15
1.4.3 Tuttu mutta salattu.....	16
1.4.4 Tuttu ja kaverille kerrottu	16
1.4.5 Tykkään sinusta.....	17
2 SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ.....	18
2.1 Seksuaalinen häirintä ja sukupuoli	18
2.2 Seksuaalisen häirinnän seuraukset.....	19
3 SEKSUAALIKASVATUS	21
3.1 Seksuaaliopetus Suomen kouluissa	22
3.2 Seksuaalineuvonta Suomessa	22
3.3 Seksuaalisuudesta puhuminen	23
3.3.1 Seksuaalisuudesta puhuminen kotona	25
3.4 Nuorten seksuaalioikeudet	26
3.5 Seksuaalisuuden ulottuvuudet	27
4 TYÖSKENTELYTAPA.....	30
4.1 Toimintasuunnitelma	30
4.2 Ryhmässä oppiminen	31
4.3 Sukupuolisensitiivisyys.....	33
4.3.1 Sukupuolen omaksuminen.....	34
4.4 Opas tuotteena	35
5 OPPAAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS.....	37
5.1 Ideointi ja aiheeseen perehtyminen.....	37
5.2 Oppaan suunnittelu	38

5.3 Oppaan toteutus	39
5.4 Projektin päättäminen	39
6 TULOKSET	41
7 POHDINTA	42
8 TIETOPERUSTAN ITSEARVIOINTI.....	44
LÄHTEET	45
LIITTEET.....	51

JOHDANTO

Nuorten kokema seksuaalinen häirintä on yleistä. Suomessa keskusteluun on havahduttu vasta 2000-luvun taitteessa, kun erilaisia tutkimuksia alettiin tehdä nuorten ja erityisesti tyttöjen kokemasta seksuaalisesta häirinnästä. Aiemmin seksuaalista häirintää oli tarkasteltu vain aikuisten ja työpaikkakiusaamisen näkökulmasta. (Aaltonen 2006, 15-17.)

Nuoret joutuvat seksuaalisen häirinnän kohteeksi usein ilman, että he edes ymmärtävät sen olevan väärin. Tästä syystä nuorilla ei myöskään ole valmiuksia puolustautua häirintää vastaan. (Korhonen & Kuusi 2003, 81.) Vuoden 2013 Kouluterveyskyselyn mukaan lähes puolet yläkouluikäisistä nuorista on kokenut jonkinasteista seksuaalista häirintää, esimerkiksi seksuaalisesti loukkaavaa nimitelyä tai ehdottelua.

Syksyllä 2014 tasa-arvovaltuutettu käynnisti Ei meidän koulussa –kampanjan seksuaalista häirintää vastaan. Kampanjan tarkoituksena on herätellä nuoria vastustamaan häirintää ja puolustamaan häirinnän kohteeksi joutuneita kavereitaan. Oulun Tyttöjen talo yhteistyökumppanimme halusimme tarttua tähän ajankohtaiseen sekä tärkeään aiheeseen.

Oulun ammattikorkeakoulusta tulee kolme muutakin opinnäytetyötä koskien seksuaalista häirintää. Yksi ryhmä keskittyy tyttöihin, toinen poikiin ja kolmas naisten ympärileikkauksiin. Meidän opinnäytetyömme on siis osa suurempaa kokonaisuutta. Se keskittyy lasten vanhempiin ja heidän tietojensa lisäämiseen. Haluamme auttaa vanhempia käsittelemään asiaa lastensa kanssa ja ymmärtämään paremmin tätä kyseistä ilmiötä sekä sen vakavuutta että esiintyvyyttä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tehdä opaslehtinen vanhemmille, jossa kerrotaan selkeästi, esimerkkejä hyödyntäen, koulussa tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä. Tuotteesta halusimme tehdä selkeän ja kiinnostavan, jolloin se todella vaikuttaa lukijansa ja tämän asenteisiin.

Halusimme, että opinnäytetyömme oppaasta olisi hyötyä kaikkien oppilaiden vanhemmille, ei vain häirinnän kohteeksi joutuneiden tai seksuaalista häirintää koulussa aiheuttaneiden vanhemmille. Tavoitteenamme on tiedottaa vanhempia tästä ilmiöstä, saada

heidät pohtimaan asiaa ja auttaa heitä puuttumaan sekä ehkäisemään koulussa tapahtuvaa häirintää kotoa käsin. Pyrimme kitkemään häirintää kohdekoulussa, mutta pitkällä aikavälillä tuotettamme voi käyttää muuallakin tietoisuuden parantamiseen. Vaikka tuotteen kohderyhmä on oppilaiden vanhemmat, varsinaiset hyödynsaajat ovat oppilaat itse. Projektistamme hyötyy myös yhteistyökumppanimme Oulun Tyttöjen talo.

Opinnäytetyömme keskeisiä käsitteitä ovat seksuaalisuus, seksuaalinen häirintä ja seksuaalikasvatus. Näistä käsitteistä myös rakentuvat tietoperustamme pääotsikot.

1 SEKSUAALISUUS

Seksuaalisuus on ihmisen moniulotteinen ominaisuus, jota jokainen ilmentää omalla tavallaan. Seksuaalisuus ilmenee siinä, mitä me olemme ja parhaimmillaan se mahdollistaa läheisyydestä ja seksuaalisista kokemuksista nauttimisen. World Health Organization (WHO) määrittelee seksuaalisuuden seuraavalla tavalla: "Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa ja se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, seksuaaliset suhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja ovat ajatukset, fantasiat, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, seksuaalisuuden harjoittaminen, roolit ja suhteet. Vaikka seksuaalisuus voi pitää sisällään kaikki nämä ulottuvuudet, ihminen ei aina koe tai ilmennä niitä kaikkia. Biologiset, psykologiset, sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset tekijät vaikuttavat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen". (THL 2014, viitattu 9.11.2014.)

Seksuaalisuuteen kuuluu paljon enemmän kuin pelkkä yhdyntä. Se kattaa sekä henkilökohtaisimmat tunteet että olemassa olomme niin miehenä kuin naisena. (Sexuality, sexual health and ageing, 11-12). Lisäksi seksuaalisuus mahdollistaa itsensä hyväksymisen suhteessa toisiin, mihin liittyy myös hellyyteen pohjautuva vuorovaikutus sekä nautinnon ja arvokkuuden tunne omasta kehosta (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 1999). Seksuaalisuus ei myöskään vähene iän, sairauden tai vamman myötä, vaan se on osa koko elämäntaakkaa (THL 2014, viitattu 6.11.2014). Seksuaalisuus muokkautuu ja kehittyy iän myötä, mutta on myös osittain ihmisen pysyvä ominaisuus (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 10).

1.1 Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalisella suuntautumisella tarkoitetaan sitä, kumpaan sukupuoleen tuntee seksuaalista vetoa ja kiinnostusta. Oman seksuaalisen suuntautumisen löytäminen saattaa herättää ristiriitaisia ajatuksia varsinkin nuorena, jolloin seksuaalinen identiteetti kehittyy. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014, viitattu 8.11.2014.)

Henkilö, joka kohdistaa romanttiset, emotionaaliset ja/tai eroottiset kiinnostuksensa vastakkaiseen sukupuoleen on heteroseksuaali. Jos henkilö kohdistaa edellä mainitut tunteensa itsensä kanssa saman sukupuolen edustajaan, on hän homoseksuaali.

Kiinnostuksensa molempiin sukupuolen edustajiin kohdistava henkilö on biseksuaali. Tätä seksuaalista suuntautumista edustavat saattavat olla elämänsä aikana yhdessä sekä itsensä kanssa samaa sukupuolta olevien että eri sukupuolta edustavien kanssa. (Väestöliitto 2014, viitattu 7.11.2014.)

Transvestisuus tarkoittaa sitä, että henkilö pukeutuu mielellään vastakkaista sukupuolta edustaviin vaatteisiin. Tätä seksuaalista suuntautumista edustavat tuntevat oman biologisen sukupuolensa lisäksi myös vastakkaisen sukupuolen omakseen niin, että pukeutuu satunnaisesti vastakkaiseksi sukupuoleksi kuitenkin pysyvää muutosta kaipaamatta. (Apter ym. 2006, 210.)

Päinvastoin kuin transvestisuudessa, transsukupuolisuudessa henkilö kokee oman biologisen sukupuolensa olevan ristiriidassa oman identiteettinsä kanssa. Tämän ilmiön pysyvää muotoa kutsutaan transseksuaalisuudeksi. Osa edellä mainituista muuttaa sukupuoltaan kirurgisesti tai hormonaalisesti vastaamaan kokemaansa sukupuolta. (Apter ym. 2006, 211.)

Jos henkilö ei koe tai kokee hyvin vähän seksuaalisuuteen liittyviä ajatuksia, tunteita, reaktioita tai käyttäytymistä, on hän aseksuaalisesti suuntautunut. Uusi käsite seksuaalisen suuntautumisen määrittelyssä on Queer, jota käyttävät etenkin nuoret ihmiset. Tähän seksuaalisen suuntautumisen muotoon itsensä luokittelevat eivät halua määritellä itseensä perinteisten nimikkeiden mukaan ja kyseenalaistavat seksuaalisen suuntautumisen määrittelyn kokonaan. (Väestöliitto 2014, viitattu 7.11.2014.)

1.2 Seksuaalisuuteen suhtautuminen

Ympäristön asenteet vaikuttavat suuresti omiin asenteisiimme ja siihen, miten ilmenämme seksuaalisuuttamme. Kirkko, oikeuslaitos ja lääketiede ovat olleet määrittelemässä esimerkiksi seksuaalisen käyttäytymisen luovallisuutta, luonnollisuutta sekä terveellisyttä. Esimerkkinä tästä voi pitää suhtautumista homoseksuaaleihin. Jotkut tutkijat

näkevät heteroseksuaalisuuden terveen kehityksen lopputuloksena ja homoseksuaalisuuden häiriintyneenä biologisena tai psykososiaalisena kehityksenä. Homoseksuaalisuus olikin rikos Suomessa vuoteen 1971 asti. (Apter ym. 2006, 135.) Seksuaalisuus onkin vahvasti kiinni yhteiskunnan perusrakenteissa ja yleisesti hyväksytyt arvot ja normit muodostavat seksuaalimoraalin, joka ohjaa ihmisiä käyttäytymään tietyllä, hyväksytyllä yhdenmukaisella tavalla (Apter ym. 2006, 24).

Myös julkinen keskustelu muokkaa paljon asenteita. Julkinen keskustelu voi vetää rajoja seksuaalikäyttäytymiselle ja muokata seksuaalisen kanssakäyttäytymisen ihanteita. Esimerkiksi nykyään naisille on suotavampaa pitää seksistä yhtä paljon kuin miehille. (Apter ym. 2006, 29.) Tosin media voi myös tuottaa paineita omasta seksuaalisuudesta sekä siitä, onko tarpeeksi hyvä (Apter ym. 2006, 37).

1.3 Lasten seksuaalinen kasvu ja kehitys

Pienestä pitäen lapsella on olemassa seksuaalisuuden elementit, joista yksi tärkeimmistä on kokemus tyttönä tai poikana olemisesta. Psykoanalyttikko Otto Kernbergin mukaan kaikista lapsuuden kehitysvaiheista on jäänyt aineksia aikuisen seksuaalisuuteen aina varhaisimmista ihokontakteista lähtien. (Sinkkonen, viitattu 9.4.2015.) Näin ollen lapsen seksuaalinen kasvu ja kehitys käynnistyvät heti syntymän jälkeen ja jo varhaislapsuuden kokemuksilla on seksuaalisuuden muokkautumisen kannalta suuri merkitys, sillä silloin luodaan luottamus toisiin ihmisiin ja saadaan ensimmäiset mielihyvän kokemukset. Lapsen varttuessa alkavat eri asiat tuottaa hänelle mielihyvää. Parin vuoden ikäisenä lapsi nauttii virtsaamisen ja ulostamisen hallitsemisesta ja ennen kouluikää sukupuolielimet tuovat mielihyvää. Ennen esinuoruuttaan ja voimakkaan fyysisen kasvun alkamista sekä sukupuolisen kiinnostuksen heräämistä alle kymmenen vuotiaana lapsi elää seksuaalisuuden suhteen latenssivaihetta, jossa seksuaalisuus ei näennäisesti häntä kiinnosta. (Netti-neuvo, viitattu 7.4.2015) Kokonaisuudessaan lapsen seksuaalinen kehitys tapahtuu pääasiassa mielikuvien avulla. (Sinkkonen, viitattu 9.4.2015)

Seksuaalista kehitystä on kuvattu monen teorian avulla, joista luultavasti tunnetuin on Freudin psykoanalyttinen teoria seksuaalisuuden kehittymisestä. Teoriassaan Freud jakaa seksuaalisen kehityksen viiteen vaiheeseen, jotka kaikki tapahtuvat lapsuudessa. Seksuaalinen kehitys alkaa heti syntymästä oraalisella vaiheella, joka kestää ensimmäisen

ikävuoden loppuun. Tällöin lapsen viettityydytys keskittyy suun seutuun. Seuraavassa, anaalisessa vaiheessa viettityydytys siirtyy peräaukon seudulle ja tyydytystä lapsi saa ulostamisen kontrolloinnista. Tämä vaihe kestää kolmevuotiaaksi asti ja sen jälkeen vuorossa on fallinen vaihe, joka kestää vuoden verran. Tällöin kiinnostus keskittyy sukupuolielimiin ja lasten masturbaatio on yleistä. Kolmannesta ikävuodesta kuudenteen kestävälle oidipaalivaiheelle tyypillistä on mustasukkaisuus toista sukupuolta olevasta vanhemmasta, jonka lapsi haluaisi omia itselleen. Myös sukupuolielinten menettämisen pelko, kastraatio, on yleistä. Viimeisenä Freudin mukaan on latenssivaihe, joka kestää 11-vuotiaaksi. Tässä vaiheessa lapsen seksuaalisuus ikään kuin uinuu ennen murrosiän alkamista ja seksuaalisuuden uudelleen heräämistä. (Seksuaaliterveysasema, viitattu 9.4.2015)

Perinteinen psykoanalyttinen freudilainen näkemys käsittelee ihmisen kehitystä vain nuoruuden vaiheisiin asti. Freudilaisen näkemyksen mukaan lapsuus on ihmisen kehitystä määräävä vaihe ja näin ollen aikuisuudessa voi enintään tasapainottaa tai neutraloida lapsuuden kokemuksia. (Dunderfelt, 1997, 31.) Esimerkiksi Erik H. Erikson taas tarkastelee ihmisen kehitystä koko elämän verran kestäväenä psykososiaalisena tapahtumana, johon vaikuttavat kolme tapahtumakokonaisuutta; biologiset, psyykkiset ja yhteisölliset tapahtumat. Kehitys tapahtuu kahdeksan kehitysvaiheen ja niissä kohdattavien kehityshaasteiden kautta. Nämä kehitysvaiheet kuvailevat yksilön kehitystä tiiviissä vuorovaikutuksessa sosiaalisen yhteisön ja yhteiskunnan kanssa. Esimerkiksi ensimmäisessä kehitysvaiheessa haasteena on luottamuksen syntyminen. Ääripäinä ovat perusuottamus ja epäluottamus. Eriksonin mukaan nämä eivät ole toistensa vaihtoehtoja, vaan lopputulos on jotain näiden väliltä ja on tärkeää oppia tuntemaan myös epäluottamusta. Näistä kehitysvaiheista ja -tehtävistä selviytyminen ennustavat sitä, millaiseksi yksilö kehittyy. (Seksuaaliterveysasema, viitattu 9.4.2015)

Lapsuuden seksuaalisuus on täysin eri asia verrattuna aikuisuudessa koettuun seksuaalisuuteen. Aikuisen seksuaalisuuteen kuuluvat olennaisesti parisuhde ja lisääntyminen. Lapsi tutkii omaa seksuaalisuuttaan ja sen suhdetta ympäröivään maailmaan. Uteliaisuus ja ihmettely turvallisessa ilmapiirissä ovat tärkeitä asioita lapsen seksuaalisten tietojen kerryttämisessä. (Apter 2006, 205.)

1.4 Seksuaalisuuden portaat

Ihmisen seksuaalista kehittymistä läpi elämän voidaan ilmaista porrasmallilla. Seksuaalisuuden portaita on yhdeksän. Jokaisella askelmalla on eri tehtävänsä kokonaisuuden kannalta. Portaikkomalli ei tarkoita kuitenkaan sitä, että kaikki kulkisivat portaat juuri samalla tavalla tai samassa järjestyksessä. On kuitenkin tärkeää oppia jokaisen portaan tehtävät jossain elämän vaiheessa.

1.4.1 Vanhempien ihailu

Tässä vaiheessa leikki-ikäinen lapsi, noin 2-6-vuotias, rakastuu huoltajaansa tai johonkin lähipiiriin aikuiseen, yleensä tytöt isäänsä ja pojat äitiinsä (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 19). Tämä vaihe on tärkeä lapselle, sillä näin hän kokee ensimmäiset rakastumisen tunteensa. Tässä vaiheessa on kuitenkin aikuisen tärkeää vetää turvallinen raja: seksuaalisuuteen ei pidä tutustua kokemusten kautta. Tällä portaalla lapsi tulee helposti hyväksikäytetyksi. Tällä portaalla lapsi opettelee rakastumista sekä pettymyksestä selviämistä, kun hänelle valkenee, että ei voi mennä aikuisen kanssa naimisiin. (Väestöliitto 2015, haettu 9.4.2015.) Samalla lapsi oppii arvoja ja asenteita omaa sukupuoltaan kohtaan (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 19).

Leikki-ikäinen lapsi on täynnä rakkautta ja hän jakaa sen lojaalisti koko perheelle. Lapsi etsii rakkaudelleen turvallista kohdetta ja aikuisen on hyvin tärkeää tukea lasta. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 27.) Se, miten tässä ikävaiheessa lapsen tunteiden ilmaisuun suhtaudutaan, vaikuttaa lapsen asenteeseen tunteiden ilmaisussa. Esimerkiksi jos vanhemmat suhtautuvat positiivisesti lapsen rakkauden ilmaisuun, hän oppii, että tällaisia tunteita voi ilmaista vanhempanakin. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 29.)

1.4.2 Idoli ihastuttaa

Toisella portaalla, noin 6-12-vuotias lapsi, kohdistaa ihailunsa ja rakkautensa yleensä johonkin julkisuuden henkilöön. Tämä rakkaus perustuu mielikuvitus- ja haavemaailmaan, ja on näin ollen turvallista. Tämä rakkaus saattaa näkyä esimerkiksi idolin kuvina seinillä,

häneestä saatetaan kirjoittaa päiväkirjaan ja nähdä unia. Uhkana tässä portaassa on liiallinen samaistuminen. Esimerkiksi jos ihailun kohteella on huonot elämäntavat, saattaa lapsi alkaa samaistua niihin. (Väestöliitto 2015, haettu 9.4.2015.)

Yleensä lapset ihailevat yhdessä jotakin julkisuuden henkilöä ja tämä vahvistaa samais-
tumista ikätovereihin. Lapsen on turvallista ihastua yleisesti hyväksytyyn henkilöön,
jotta hän saa tukea tunteilleen. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 38.) Ihastuksen
kohde saattaa vaihdella ja ihastus saattaa kestää montakin vuotta.

1.4.3 Tuttu mutta salattu

Kolmannella portaalla ihastutaan johonkin tuttuun lähipiiristä, kohteena saattaa olla esi-
merkiksi kaverin sisarus. Ihastumisesta ei kerrota kenellekään vaan tunteita käsitellään
yksin haaveilemalla, ei toteuttamalla. Tässä vaiheessa ihastumisen kohde saattaa olla sa-
maa tai eri sukupuolta mutta se ei kerro aikuisiän seksuaalisesta suuntautumisesta. Tällä
portaalla lapsi opettelee käsittelemään lähellä olevaan ihmiseen kohdistuneita tunteitaan.
(Väestöliitto 2015, haettu 9.4.2015.)

Kolmannella portaalla alkaa lapsen seksuaalinen identiteetti vähitellen kehittyä ja tällöin
yhteisön yleiset arvot ja asenteet ovat suuressa roolissa. Jos lapsen kasvuympäristö hy-
väksyy erilaisuuden, seksuaalisuuden identiteetin kasvu saa positiivista tukea. Jos taas
yhteisön yleinen ilmapiiri on hyvin negatiivinen, esimerkiksi homoseksuaalisuutta koh-
taan, alkaa se näkyä lapsen asenteissa ja käytöksessä. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore
2010, 59.)

1.4.4 Tuttu ja kaverille kerrottu

Tällä portaalla, jolloin ollaan noin 9-14-vuotiaita, ihastutaan esimerkiksi luokkakaveriin,
mutta hänelle ei kerrota asiasta vaan ainoastaan hyvälle kaverille. Kun nuori kertoo asi-
asta kaverilleen, hän hakee sillä tukea ja hyväksyntää tunteilleen. On tärkeää, että nuori
saa tukea kaveriltaan, jotta hänen itsetuntonsa kasvaa. (Väestöliitto 2015, haettu
9.4.2015.) Neljännellä portaalla opetellaan tunnistamaan hyviä, luotettavia ystäviä. Tällä
portaalla opittavia taitoja tarvitaan, kun aletaan harkita seurustelua (Korteniemi-Poikela
& Cacciatore 2010, 20).

Uudelle portaalle astuminen saattaa aiheuttaa lapsessa tunteen, että edellinen porras oli lapsellinen ja olisi pitänyt ymmärtää nykyisen portaan tunteet jo aiemmin (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 64). Tässä vaiheessa oman arkuuden paljastumisen pelossa saatetaan esittää kokeneempaa kuin mitä on, esimerkiksi saatetaan kertoa hurjia tarinoita keksityistä seurustelusuhteista (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 65).

1.4.5 Tykkään sinusta

Tämä porras on yhteydessä murrosiässä tapahtuvien kehon muutoksien kanssa eli se sijoittuu noin 10-15-vuotiaihin. Tykkään sinusta- portaalla ihastuksen kohteelle kerrotaan ihastuksesta esimerkiksi kirjelappusella tai tekstiviestillä. Tässä oleellisinta on, että nuori kestää ihastumisen kohteen tietävän hänen tunteistaan. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 20.)

Loput portaat ovat käsi kädessä, suudellen, mikä tuntuu hyvältä ja rakastella.

2 SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ

Seksuaalinen häirintä määritellään yksipuoliseksi sekä ei-toivotuksi huomioksi, joka saa sen kohteen tuntemaan itsensä noloksi, pelokkaaksi, loukkaantuneeksi tai jopa vihaiseksi. Määritelmässä on olennaista huomioida uhrin oma kokemus ja tulkinta tilanteesta riippumatta tekijän tarkoituksiperästä. Tilanteen määrittely lähtee siis aina uhrin näkemyksestä, vaikka voi olla, että tekijällä ei ole ollut pyrkimyksiä loukata tai olla ilkeä. Häirintä voi olla esimerkiksi vihjailevia eleitä tai ilmeitä, nimittelyä, kaksimieliset vitsit ja vartaloa tai pukeutumista koskevat huomautukset. (Aaltonen 2012, 83.)

Suomen tasa-arvolaki määrittelee seksuaalisen häirinnän sanalliseksi, sanattomaksi tai fyysiseksi, luonteeltaan seksuaaliseksi käytökseksi, joka on ei-toivottua ja jonka tarkoituksena on tahallisesti loukata henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609 7§). Samainen laki myös erottaa toisistaan seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän. Sukupuoleen perustuvassa häirinnässä ei-toivottu käytös kohdistuu henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609 7§). Koska kuitenkin kyseiset termit kytkeytyvät niin läheisesti toisiinsa, käytämme opinnäytetyössämme ilmaisuja sisällyttämällä kummatkin seksuaaliseen häirintään.

2.1 Seksuaalinen häirintä ja sukupuoli

Sukupuolella on vaikutusta siihen, millainen käytös nähdään häirinnäksi. Sukupuolesta riippuen sama teko voi saada jopa kokonaan eri merkityksen. Tyttöjen kokema seksuaalinen häirintä vaikuttaa olevan laajempaa kuin poikien kokema. Tämä tarkoittaa sitä, että käytös, joka tyttöjen mielestä on seksuaalista häirintää, ei usein sitä poikien mielestä ole. Häirinnästä usein pyritään tekemään harmitonta sanonnoilla ”rakkaudesta se hevonenkin potkii” tai ”pojat ovat poikia”. Jos häirintää ei oteta vakavasti, nuorelle ei anneta oikeutta loukkaantua häneen kohdistuvasta häirinnästä ja kertoa asiasta. (Aaltonen 2012, 84-85.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2013 teettämän Kouluterveyskyselyn mukaan koko maan 8. ja 9. luokkalaisista tytöistä 61% on kokenut seksuaalista häirintää

joskus tai toistuvasti. Pojilla vastaava luku on 46%. (Kouluterveyskysely 2013.) Myös siis pojat joutuvat yllättävän usein seksuaalisen häirinnän kohteeksi siihen nähden, että yleisen käsityksen mukaan yleensä uhrin ovat tyttöjä. On kuitenkin väistämätön totuus, että tytöt kokevat ja kohtaavat häirintää poikia enemmän.

Nuorilla on taipumusta syyllistää varsinkin tyttöjä ahdistelun kohteeksi joutumisesta. Tyttöä syyllistetään helposti häirintätilanteen syntymisestä olemalla liian hyväntahtoinen, ylireagoiva ja huumorintajuton. Tytön käytös voidaan tulkita provosoivaksi häirinnän kerjäämiseksi. Kun häirinnän kohteen toiminta koetaan aloitteena, häiritsijän toimet nähdään vain vastauksena tämän provosointiin. Tästä huolimatta tärkeintä on häirinnän kohteen kokemus eikä tekijän vastuuta häirinnästä pidä unohtaa. (Aaltonen 2006, 86.)

2.2 Seksuaalisen häirinnän seuraukset

Seksuaalinen häirintä vahingoittaa nuorta. Jo lieväkin häirintä vaikeuttaa yleensä sen kohteeksi joutuneen keskittymistä esimerkiksi opetukseen. Nuori voi alkaa pukeutua tai käyttäytyä eri tavalla kuin ennen. Hänellä voi esiintyä fyysisiä oireita, kuten päänsärkyä ja vatsakipua. Yleisiä seurauksia ovat myös poissaolot koulusta sekä unettomuus. Koulussa muut oppilaat saattavat jakautua uhrin ja häiritsijän puolelle. Häirintä voi aiheuttaa muiden oppilaiden keskuudessa pelon ilmapiirin, joka taas on omiaan asian salailuun. (Aaltonen 2012, 90.)

Seksuaalista häirintää voidaan pitää kiusaamisen alalajina. Koska koulussa tapahtuva häirintä on usein myös yhteydessä muuhun koulukiusaamiseen, voimme tässä yhteydessä puhua myös kiusaamisen seurauksista. Kiusaamisen välittömistä vaikutuksista lapseen ja nuoreen on tutkittu suhteellisen paljon. Esille on noussut kiusaamisen yhteys muun muassa yleiseen ahdistuneisuuteen, huonoon itsetuntoon, yksinäisyyteen, itsetuhoajatuksiin sekä masentuneisuuteen. (Salmivalli 2010, 26.) Suomalaistutkimuksessa kiusaamisen seurauksista (Isaacs, Hodges & Salmivalli 2008) yksi tärkeimmistä havainnoista oli huomata vanhempien merkitys kiusaamisen pitkäaikaisseurauksiin. Kiusatuilla, jotka kuitenkin kokivat tulevansa hyväksytyiksi kotonaan, kiusaamisen vaikutukset pitkällä aikavälillä olivat lievemmät. (Salmivalli 2010, 29.) Vuonna 2014 julkaistun brittitutkimuksen mukaan lapsina kiusatuksi joutuneet kärsivät vielä 50 -vuotiaina muita todennäköisem-

min fyysisistä ja psyykkisistä terveysongelmista sekä huonommista kognitiivisista toiminnoista. Kiusatuiksi joutuneet olivat myös vähemmän koulutettuja, epätodennäköisemmin parisuhteessa ja vähemmän tyytyväisiä elämänlaatuunsa kuin muut. (King's College London 2014, viitattu 25.4.2015.)

Seksuaalinen häirintä vaikuttaa negatiivisella tavalla lapsen ja nuoren omaan seksuaalikehitykseen. Häirinnän kohteen omasta elämästä voi tulla yliseksuaalista niin, että vielä aikuisuudessakin lapsuudessa seksuaalista häirintää kokenut voi ajatella, että vain seksi tuo iloa ja tyydytystä. Monesti häiritty lapsi tai nuori on aikuisuudessa itse häiritsijä, koska oppi normaaleista kanssakäymisen tavoista on häiriintynyt. (Vilka 2011, 129.)

3 SEKSUAALIKASVATUS

Maailman terveysjärjestö WHO on laatinut Euroopan maille seksuaalikasvatuksen standardit. Erityisesti viime vuosikymmenen aikana on kehkeytynyt useita muutoksia kuten globalisoituminen, maahanmuuton lisääntyminen, uuden median nopea leviäminen sekä nuorten seksuaalikäyttäytymisen muutokset hälyttävään suuntaan. Seksuaalikasvatuksella voidaan kouluissa tavoittaa useita nuoria ja tiedottamalla sekä neuvonnalla auttaa heitä ymmärtämään oikeutensa, velvollisuutensa sekä valintojensa merkityksen tulevaisuudessa. Seksuaalisuus tulisi nähdä positiivisessa valossa eikä vain keskittyä riskeihin tai vaaroihin; täten voitaisiin taata että nuoret toimisivat vastuullisemmin ja uskaltaisivat lähestyä enemmän virallisia seksuaalikasvatuksen tahoja, kuten terveydenhuollon ammattilaisia tai opettajia. (WHO Euroopan aluetoimisto BZgA 2010, 3-8.)

Vuonna 1970 koettiin maailmalla ”seksuaalinen vallankumous”, jolloin e-pillerit ilmesivät markkinoille ja ihmiset havahtuivat ajattelemaan, että seksuaalisuus ei tarkoita pelkästään lisääntymistä. Seksuaalisuuden arvot alkoivat muuttua ja siitä alettiin puhua yhä avoimemmin. Nuoret alkoivat irtaantua enemmän vanhemmistaan ja aloittaa seurustelusuhteita yhä avoimemmin. Tämä näkyy vielä tänäkin päivänä siinä, että nuorilla on useita kumppaneita ennen avioitumista ja perheen perustaminen on viivästynyt lähemmäs 30 ikävuotta. 1980-luvulla levinnyt HIV/aids epidemia sai yhteiskunnan vakuuttumaan riskien ennaltaehkäisyn ja nuorten seksuaaliterveyden merkityksestä. Suoranaisesti seksuaalikasvatuksen siirtyminen kouluihin sai alkunsa näiden tapahtumien summasta. Nuoria haluttiin suojella ei-toivotuilta raskauksilta, sukupuolitaudeilta sekä seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Nuoria haluttiin auttaa myös näkemään seksuaalisuus turvallisessa, vastuullisessa ja tyydyttävässä valossa. (WHO Euroopan aluetoimisto, BZgA 2010. 8-10.) Seksuaalikasvatus jaetaan tänä päivänä seksuaalivalistukseen, seksuaaliopetukseen sekä seksuaalineuvontaan. Kouluissa keskeisimmin annetaan seksuaaliopetusta; seksuaalineuvontaa antavat terveydenhuollon ammattilaiset ja seksuaalivalistusta jaetaan erilaisten kampanjoiden ja median turvin.

3.1 Seksuaaliopetus Suomen kouluissa

Suomessa aina 1990-luvulle asti seksuaalikasvatus kulki kouluissa nimellä ”ihmissuhde- ja sukupuolikasvatus”. Seksuaaliopetus oli jaettu kouluissa eri oppiaineisiin, kuten liikunnantunteihin sekä kotitaloustunneille. Vasta 2000-luvun alussa seksuaalikasvatus on saatu vaiheittain pakolliseksi osaksi koulujen terveystiedon oppimateriaalia. (Kontula & Meriläinen 2007, 9-16.)

Useissa valtakunnallisissa kouluterveyskyselyissä vuodesta 1995 lähtien ja seksuaalitutkimuksissa 1970-luvusta lähtien voidaan nähdä koulujen seksuaalikasvatuksen positiiviset vaikutukset nuorten seksuaalikäyttäytymiseen. Vaikka yhdyntöjen aloittamisikä on laskenut, ovat teiniraskaudet ja abortit selvästi laskussa. Sukupuolitaruntojen määrä on vaihdellut runsaasti eri vuosina. (Kontula & Meriläinen 2007, 16-23.)

Opetusministeriö on Suomessa asettanut seksuaaliopetuksen osaksi opetussuunnitelmaa. Kuitenkin kullakin opettajalla on hieman erilainen tapa lähestyä aihetta ja kyselyistä selviää, että opettajat käyttävät hyvin erilaisia tuntimääriä seksuaalikasvatukseen. Tavoitteista tärkein oli opettajilla keskimääräisesti pidättyvyyden opettaminen ja vähiten tärkeäksi koettiin vastuuseen kasvattaminen. 2000-luvulla opettajat korostavat seksuaaliopetuksessaan murrosiän muutoksia sekä sukupuolielämää. Seksuaalioikeudet eivät vielä 1996-luvulla kuuluneet opetuksen osaksi, mutta nyt ne muodostavat pienen osan opetuksen sisällöstä. (Kontula & Meriläinen 2007, 35-58.) Tänä päivänä tulisi nostaa rohkeammin ja ajankohtaisemmin esille opetuksessa myös seksuaalinen häirintä ja antaa siitä opilaille esimerkkejä sekä keinoja puuttua siihen. Vaikka seksuaaliopetuksen tuntimäärät kouluissa ovat kasvaneet 2000-luvulla, sisältö ei juurikaan ole muuttunut tai monipuolistunut.

3.2 Seksuaalineuvonta Suomessa

Nuorille suunnatuissa seksuaalineuvonnan palveluissa on aikuisiin verrattuna haasteita liittyen herkkään ikäkauteen, jolloin nuori etsii itseään ja kokee tunteiden myllerrystä. On tärkeää, että palveluiden saatavuus tehdään nuorelle mahdollisimman helpoksi hakea ja luottamuksellisuus on turvattu. Tärkein palveluiden tiedonlähde on usein koulun terveydenhoitajan vastaanotto. Julkisen terveydenhuollon seksuaalipalveluiden piiriin kuuluvat

seuraavat neuvontapalvelut: äitiyshuolto, perhesuunnittelu- ja raskauden ehkäisyneuvonta, kouluterveydenhuolto ja sukupuolitautilien hoito. Nuorille löytyy myös puhelinpalveluita, joihin voi anonyymisti soittaa mieltä askarruttavissa kysymyksissä. Edellä mainitut palvelut ovat Suomessa maksuttomia. Ehkäisykustannukset jäävät kuitenkin nuorelle itselle maksettavaksi, mikä vähentää nuorten ehkäisyn ja varsinkin kaksoisehkäisyn käyttöä. (Kosunen & Ritamo 2004, 85-87.)

Laki potilaan oikeuksista antaa alaikäiselle oikeuden päättää hoidostaan, mikäli hän ikänsä ja kehitystason puolesta siihen kykenee. Nuori voi kieltää tietojen antamisen huoltajalleen, vaikka olisikin alaikäinen. Lastensuojelullinen syy voi olla tilanne, jolloin terveydenhuollon ammattilainen joutuu toimimaan vastoin nuoren tahtoa. Lastensuojelulaki on velvoittava, mikä tarkoittaa velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitus, mikäli hoitava taho epäilee tarvetta suojelulle. (Kosunen & Ritamo 2004, 90-91.)

Moniammatillinen verkostoituminen on oleellista palveluiden tarjonnassa. Konsultointimahdollisuus puhelimitse ja kasvotusten on tärkeää. Seksuaalineuvonnan verkostoon voivat kuulua esimerkiksi seksuaaliterveyspalveluita tarjoavien tahojen lisäksi sosiaalityöntekijä, päihdetyöntekijä, psykologi ja nuorisopsykiatri. (Kosunen & Ritamo 2004, 91.)

3.3 Seksuaalisuudesta puhuminen

Seksuaalisuudesta on tärkeää puhua lapsen tai nuoren kanssa, sillä puhumattomuus voi johtaa väärinkäsityksiin tai saada nuoren hakemaan kysymyksiinsä vastauksia kokeilemalla esimerkiksi seksiä ennen kuin hän edes tiedostaa mistä siinä on kyse (Cacciatore 2007, 59). Seksuaalisuudesta puhuminen nuoren kanssa edistää nuoren seksuaaliterveyttä. Seksuaalisen riskikäyttäytymisen tunnistamisella ja siihen puuttumisella voidaan vaikuttaa myös nuoren muuhun terveyteen ja turvallisuutta vaarantavaan käyttäytymiseen. Riskien tunnistamisen lisäksi on tärkeää antaa positiivista palautetta asioista, jotka sujuvat hyvin. Näin lisätään nuoren seksuaalisia voimavaroja. (Väestöliitto, viitattu 15.4.2015)

Lapset ja nuoret ovat seksuaalisuuden suhteen varsin avoimia ja tiedonhaluisia, eikä heitä hävetä vastaanottaa oikeaan aikaan ja asiallisesti annettua tietoa. He haluavat tietää totuuden ja toimia oikein, mutta heiltä puuttuu usein riittävä tieto. (Cacciatore 2007, 58.) Nuoren kanssa keskustelun tulisikin auttaa nuorta ymmärtämään oma vastuunsa ja valintojensa seuraukset. Seksuaalisuuteen ja seksiin liittyvistä asioista voi olla vaikeaa puhua myös aikuiselle, mutta aiheesta puhuttaessa ei vanhemman kuitenkaan tarvitse pyrkiä kuulostamaan itsevarmalta ja kaikkietäältä, sillä se saattaa vain hämmentää nuorta. Tärkeää olisikin löytää itselle luonteva tapa lähestyä aihetta niin että seksuaalisuus näytettyisi nuorelle myönteisenä ja elämään kuuluvana asiana. (MLL, viitattu 15.4.2015)

Kun nuoren kanssa puhuu seksuaalisuudesta, on tärkeää muistaa positiivinen asenne (Cacciatore 2007, 41). Keskustelua ei kannata aloittaa puhumalla yhdynnästä ja mielessä olisi ensisijaisesti pidettävä arvo- ja asennekasvatus (Cacciatore 2007, 48). Tämän voi huomioida siinä, miten asiat esittää. Tärkeää on pysyä asiallisena ja pitää puhe yleistasolla kunnioittaen sekä nuoren että omaa yksityisyyttä ilman, että aletaan käsitellä kummankaan yksityisasiota. Seksin konkreettinen opettaminen tai kaksimielisyys eivät myöskään ole suotavia. (Cacciatore 2007, 47.) Seksuaalisuudesta puhuttaessa lapselle kannattaa antaa puheenvuoro ja kysyä hänen omia ajatuksiaan asiasta - näin lapsi uskaltaa ottaa asian myöhemminkin puheeksi ja tuntee hänen ajatuksensa tärkeiksi. On tärkeää painottaa, että seksi kuuluu aikuisten elämään, ja että se jaetaan itselle tärkeän ihmisen kanssa. Kuitenkin myös "väärä" seksi on otettava esille esimerkiksi kertomalla lapselle, että oma keho on arvokas, eikä kukaan saa koskea hänen yksityisalueisiinsa ilman lupaa. Nykypäivänä myös Internetin ja sen aikuisille kuuluvan sisällön läpikäyminen on tärkeää. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2015, viitattu 27.4.2015.)

Seksuaalisuudesta puhuminen voi aiheuttaa lapsessa tai nuoressa hämmennystä, joka on hyväksyttävä ja jota on ymmärrettävä. Aikuisena on huomioitava lapsen keskeneräisyys sekä yksilöllisyys ja ne on otettava keskustelutilanteessa huomioon. Tilanteen, jossa seksuaalisuudesta puhutaan, ei tarvitse olla hävettävä kummallekaan osapuolelle. (Cacciatore 2007, 47.)

3.3.1 Seksuaalisuudesta puhuminen kotona

Sukupuolikasvatuksesta puhuttaessa keskustelu kääntyy usein siihen, kenen vastuulla se on. Koska vanhemmat kokevat usein aiheen vaikeana, he siirtäisivät mielellään tehtävän kouluille. (Kontula 1990,55.) Kinnusen (2001, 71-72) mukaan vanhemmat toivovat ala-asteen seksuaaliopetuksen käsittelevän yhdessäoloa, tykkäämistä, toisen huomioonottamista ja vauvan syntymistä sekä myös sitä, miksi lapsia ei aina voi saada toiveesta huolimatta. Myös ehkäisyn, vastuun ottamisen sekä oman kehon määräämisoikeuden toivotaan kuuluvan opetussuunnitelmaan. Näistä samoista asioista vanhemmat voisivat puhua myös itse lapsiensa kanssa, sillä kouluissa tapahtuvan seksuaalikasvatuksen tunneilla lapset tuskin uskaltavat kysyä koko luokan edessä heidän mieltään painavia tai askarruttavia kysymyksiä. Vanhemmat ovat kuitenkin avainasemassa luotaessa perustaa lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle, joten seksuaalikasvatuksen aloittamista ei voi jättää pelkästään koulun varaan. Seksuaalikasvatus ei ole irrallinen kokonaisuus, vaan se on yksi tärkeä osa lapsen kokonaispersoonallisuutta tukevaa kasvatusta (Kontula 1990, 55).

Oman näkemyksemme mukaan vanhemmat tarvitsevat rohkaisua asioista puhumiseen ja ennen kaikkea niihin puuttumiseen, jos jotain epäoikeudenmukaista edes epäillään.

Luultavasti vasten vanhempien yleisiä käsityksiä, lapsen kehityksessä ei ole olemassa tiettyjä ikävaiheita jolloin tietyt asiat pitäisi ottaa esille. Lapsi kysyy seksuaalisuudesta yhtä luontevasti kuin vaikkapa päivän ruoasta, eikä keskustelulle myöskään tulisi olla erikseen "paikkoja ja aikoja". Kysymykseen tulisi vastata sillä hetkellä punastelematta ja kiertelemättä, sillä lapsen häpeän tunne syntyy vasta toisen ihmisen suhtautumistavan myötä. Kysymyksen synnyttämä mahdollinen häpeän tunne johtaa siihen, että lapsi ei välttämättä kysy enää aiheesta uudelleen. Ellei lapsi saa vastauksia kysymyksiinsä, hän luo vastaukset itse omassa mielikuvituksessaan. Nuorista puhuttaessa he hankkivat tietonsa esimerkiksi Internetistä tai kavereilta, jos he eivät saa sitä kotona. Seksuaalisuudesta puhumatta jättämisellä vanhemmat luovuttavat asian ulkopuolisten vaikuttajien, mielikuvien, väärinkäsitysten ja kaiken muun epäluotettavan tiedon varaan. (Kontula 1990, 55-56.)

Monet vanhemmat eivät puhu seksuaalisuudesta lastensa kanssa, vaikka vanhempien ja lasten välisellä keskustelulla on todettu olevan suuri merkitys lasten seksuaalisuuteen. Amerikassa tehdyn tutkimuksen tulosten perusteella vanhempien mielestä heidän 10-12

vuotiaat lapsensa olivat murrosiän alkamisesta huolimatta liian nuoria puhumaan seksuaalisuudesta esimerkiksi siitä syystä, etteivät halunneet sekoittaa heidän päätään puhumalla asiasta liian aikaisin. Suurimpia ongelmia seksuaalisuuden puheeksi ottamisessa olivat muun muassa se, että aihe tuntui vanhemmista epämukavalta ja vanhemmat pelkäsivät seksuaalisuudesta keskustelun kannustavan lapsiaan seksiin. (Wilson 2010, viitattu 15.4.2015.) Peruskouluikäisten kanssa olisi kuitenkin hyvä puhua selvästi muun muassa seksistä ja abortista, sillä aiheesta puhuminen auttaa murrosiän alun hämmennyksen keskellä. On tärkeää, että nuoret opetetaan kunnioittamaan omaa kehoaan ja heille on kerrottava itsetyydytyksestä luonnollisena keinona purkaa hormonimylläkän aiheuttamia paineita. (Cacciatore 2007, 229.)

3.4 Nuorten seksuaalioikeudet

YK on laatinut ihmisoikeusjulistuksen, joka on kansainvälisten ihmisoikeuksien perustana. Ihmisoikeudet on laadittu jokaiselle ihmiskunnan jäsenelle yhdenvertaisesti ja ne pyrkivät noudattamaan kolmea ominaispiirrettä: universaalisuus, luovuttamattomuus sekä perustavanlaatuisuus. Julistuksen ovat kaikki valtiot hyväksyneet vuonna 1948. Ihmisoikeusjulistukseen pohjautuvat myös seksuaalioikeudet, jotka WHO, IPPF ja WAS ovat määrittäneet. Ne takaavat kaikille tasavertaiset oikeudet toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan – ilman pakottamista, riistoa ja väkivaltaa. (THL 2014, viitattu 30.12.2014.)

Seksuaalisuus on ihmisen perusominaisuus. Se on olemassa jokaisessa meissä, olimmepa sitten miehiä tai naisia. Ihmisen seksuaalisuus on biologiaa: kasvua ja kehitystä pojasta mieheksi ja tytöstä naiseksi. Se on myös tunteita ja tuntemuksia. Useimmat meistä haluvat rakastaa ja olla rakastettuja. Seksuaalisuus kehittyy koko elämän ajan. (Nazarenko 2011, 6.)

Kun tiedostetaan ihmisen olevan seksuaalinen olento läpi elämänsä, tulee tiedostaa erityisesti nuorten tarvitsema apu tiedostaakseen heidän oikeutensa ja velvollisuutensa. Nuorten tekemät valinnat määrittävät sen, millainen tulevaisuus ihmiskunnalla tulee olemaan. Nuo valinnat riippuvat siitä, miten paljon nuorille annetaan tietoa seksuaalioikeuksistaan. On tärkeää jakaa kaikille luotettavaa ja ajankohtaista tietoa sekä suoda kaikille tasavertainen seksuaalikasvatus.

Nuorten seksuaalioikeuksia on yhteensä kuusi:

Oikeus elämään. Jokaisella on oikeus olla oma itsensä ja tehdä omia päätöksiä sekä ilmaista omia mielipiteitään. Jokaisella on oikeus nauttia omasta kehostaan ja seksuaalisuudestaan ilman tulkintoja, syrjintää ja kiusaamista.

Oikeus nauttia seksuaalisuudesta. Jokainen saa turvassa valita, haluaako avioitua vai pysyä naimattomana. Jokaisella on oikeus perhesuunnitteluun. Jokaisella on oikeus seksuaalisen suuntautumisen mukaiseen, tyydyttävään sukupuolielämään, oikeus osoittaa seksuaalista halukkuutta sekä myös kieltäytyä missä tahansa seksuaalisen tapahtuman vaiheessa.

Oikeus tietoon seksuaalisuudesta. Jokaisella on oikeus tietoon ehkäisyvälineistä, seksitaudeista sekä oikeuksistaan. Jokaisen nuoren saatavilla tulee olla neuvontaa ja ehkäisyvälineitä. Aikuisilla on velvollisuus tiedottaa nuoria seksin tuomista riskeistä sekä seksuaalioikeuksistaan, jotta he voisivat vaatia niitä ja suojella itseään.

Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi. Jokaisella on oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi suunnittelemattomilta raskauksilta, sukupuolitaudeilta sekä seksuaaliselta häirinnältä. Yhdenkään nuoren terveys ei saa olla vaarassa seksuaalisuuden vuoksi.

Oikeus seksuaaliterveyshuoltoon. Jokaisella on oikeus seksuaaliterveyshuoltoon, johon nuorella on varaa ja joka on sekä luottamuksellista että molemmin puolin kunnioittavaa. Palveluiden tulee olla lähellä nuoria ja ne tulee olla nopeasti tavoiteltavissa.

Oikeus osallistua. Jokaisella nuorella on oikeus vaikuttaa nuoria koskeviin päätöksiin ja oikeus olla mukana suunnittelemassa seksuaaliterveyden palveluita. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014, viitattu 18.5.2015.)

3.5 Seksuaalisuuden ulottuvuudet

Greenbergin mukaan seksuaalisuus voidaan jakaa neljään eri ulottuvuuteen (Huhdanperä-Ketonen 2010, viitattu 12.4.2015).

Biologinen ulottuvuus

Biologiselta näkökulmalta katsoessa seksuaalisuuteen kuuluu ulkonäkö ja sen kehitys, kasvu ja kehitys, hormonaalinen toiminta, kyky lisääntyä ja lisääntymisen kontrollointi sekä reaktiot seksuaalisiin ärsykkeisiin. Seksuaalisuuden muodostuminen alkaa lapsuudessa, jolloin luodaan perustaa omakuvalle. Lapsi harjoittelee läheisyyttä, hellyyttä ja kehon tuntemista. Fyysinen seksuaalisuuden kokeminen on Maslowin teorian mukaan ihmisen perustarve. Fyysiseen seksuaalisuuteen kuuluu turvallisuus, rakastaminen ja rakastetuksi tuleminen. Seksi on osa biologista ja fyysistä seksuaalisuutta. Seksi on keino kokea seksuaalista tyydytystä ja seksuaalisen tarpeen täyttymistä. (Huhdanperä-Ketonen 2010, viitattu 12.4.2015.)

Psyykinen ulottuvuus

Ihmisen tunnekokemukset, asenteet ja kokemukset ovat osa psyykkistä ulottuvuutta. Mielikuvat vaikuttavat käsityksiin seksuaalisuudesta. Itsetunto vaikuttaa siihen, miten ihminen kokee seksuaalisuuden. Hyvä itsetunto auttaa löytämään oman seksuaalisuuden ja nauttimaan siitä rajojen puitteissa. Rajat seksuaalisuudelle asettaa jokainen itse ympäristön normien ja kasvatuksen pohjalta. Psyykkiseen seksuaalisuuteen liittyy oleellisesti myös rakkaus ja kumppanuus. Jokainen yksilö kaipaa tulla rakastetuksi. Rakkautta on monenlaista ja jokainen läheinen suhde vaikuttaa seksuaalisuuteen, ei pelkästään eroottisen läheisyys. (Huhdanperä-Ketonen 2010, viitattu 12.4.2015.)

Kulttuurinen ulottuvuus

Käsitykseen seksuaalisuudesta ja sen ilmentymismuodoista vaikuttaa oleellisesti ympäröivä kulttuuri eli yhteisö. Siihen liittyy seksuaaliset tavat, moraali, tieto ja uskomukset. Kulttuurisia vaikutteita saadaan koulusta, mediasta ja ennen kaikkea läheisten ihmisten asenteiden kautta. Seksuaali-ideologialla tarkoitetaan järjestelmää, joka määrittelee seksuaalisen moraalin kulttuurissa. Seksuaalisiin asenteisiin vaikuttaa vahvasti perhetausta ja perheestä nousevat ajatukset sekä asenteet. Yhteiskunta vaikuttaa käyttäytymiseen rajoittamalla kielteisenä pidettyjä toimintatapoja laeilla. (Huhdanperä-Ketonen 2010, viitattu 12.4.2015.)

Eettinen ulottuvuus

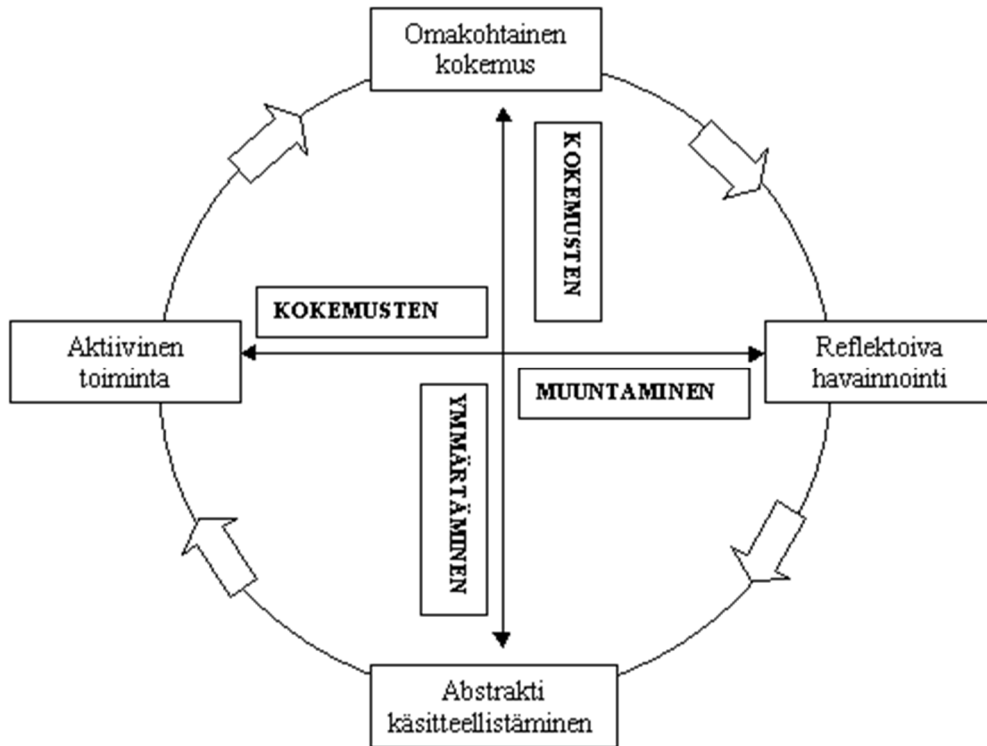
Eettinen käsitys seksuaalisuudesta sisältää ihanteita ja uskomuksia. Etiikkaan vaikuttaa uskonnollinen tausta. Moraali ja mielipiteet perustuvat yksilön arvoihin. Yksilönä ihmisen etiikka vaikuttaa tämän käyttäytymiseen ja valintoihin. Se vaikuttaa siihen, miten kohtelee muita ihmisiä ja itseään. (Huhdanperä-Ketonen 2010, viitattu 12.4.2015.)

4 TYÖSKENTELYTAPA

4.1 Toimintasuunnitelma

Toimintatutkimuksen lähtökohtana on, että tutkimuskohde nähdään aktiivisen toiminnan näkökulmasta. Sitä voidaan pitää enemmän tutkimusstrategiana kuin tutkimusmenetelmänä, sillä siinä yhdistyy piirteitä sekä kvalitatiivisista että kvantitatiivisista menetelmistä. (Suojanen 1992, 9-10). Toimintatutkimuksella pyritään muuttamaan jotakin tosielämän tapahtumia ja käytänteitä. ”Toimintatutkimuksen mahdollinen kohde ja tutkimuksen substanssi voi – olla melkein mikä tahansa ihmiselämään liittyvä piirre.” (Kuula 1999, 11) Olennaista on tuottaa uuden tiedon lisäksi uusia edistäviä sekä parantavia toiminta- ja lähestymistapoja. Siinä tärkeimpänä tuloksena ei ole tulkita, miten asiat tällä hetkellä ovat, vaan pikemminkin miten niiden tulisi olla.

Toimintatutkimus toteutetaan usein syklisesti: suunnitellen, toimien, havainnoiden, reflektoiden ja menetelmiä parantaen. Ensin valitaan tutkimukselle päämäärät ja sitten mietitään niille paras mahdollinen toteutustapa kokeilemalla edeten. Jokainen testauskerta tuo tutkijalle lisää ongelmia sekä niiden mahdollisia ratkaisuja, siten taataan tutkijan ymmärryksen laajeneminen tutkimuskohteesta sekä parhaan mahdollisen strategian luominen. Kolb määrittelee oppimisen prosessiksi, jossa kokemus muuntautuu tiedoksi (Kolb 1984, 38). Tällaista tapahtumaa hyödynnetään toiminnallisessa tutkimuksessa.

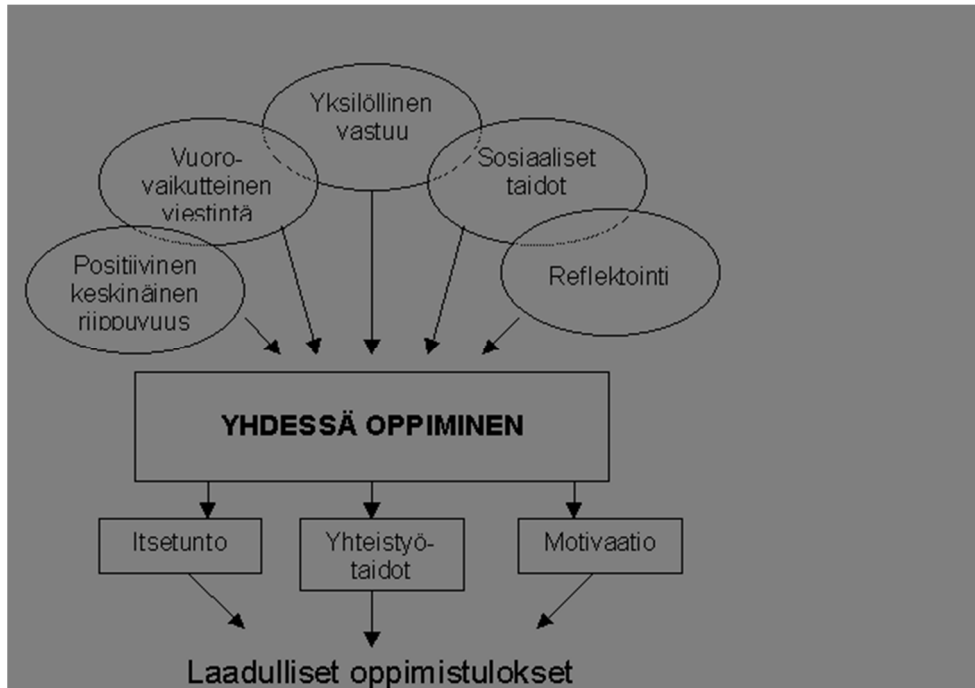
KUVIO 1. Kokemuksellisen oppimisen malli (Kolb 1984, 42)

Tutkijan rooli toimintatutkimuksessa on aktiivinen ja toiminnallinen. Kohdeyhteisön jäsenet ovat tutkijan lisäksi isossa osassa kehittämistyön organisaatiota. He tutkivat itse itseään sekä ympäristöään. (Suojanen 1992, 21). Tutkija toimii läheisesti kohdeyhteisön jäsenten kanssa analysoiden ja etsien aktiivisen toiminnan kautta sopivia vaihtoehtoisia ratkaisuja tutkimusongelmaansa. Tutkijan sekä kohdeyhteisön yhteistyö takaa tiedon lisääntymisen sekä jalostumisen.

4.2 Ryhmässä oppiminen

Ryhmässä työskentely on hyvin tehokas ja mielekäs tapa oppia. Osallistujien ongelmanratkaisukyky paranee, he oppivat myös toimimaan erilaisissa ryhmissä ja huomioimaan kaikki mukana olevat henkilöt. Päätöksenteko ryhmässä on tehokasta, sillä erilaisia ajatusmaailmoja omaavat henkilöt tuovat omanlaisensa näkökulman keskusteluun. Ryhmässä väärät tiedot ja ratkaisut huomataan helpommin ja kaikki tiedot muistetaan paremmin. Ryhmä pakottaa myös osallistujansa sitoutumaan työskentelyyn ja parantaa yksilöiden motivaatiota. (Launonen & Raehalme 2003, viitattu 4.11.2014)

Tavoitteellista ryhmässä tapahtuvaa oppimista kutsutaan yhteistoiminnalliseksi oppimiseksi. Yhteistoiminnallisessa oppimisessa tietty ryhmä jaetaan pieniin ryhmiin ja kaikille ryhmille jaetaan tietty tehtävä, jonka ratkaisuun tai ymmärrykseen ryhmän tulisi pyrkiä keskustelun ja yhteistyön avulla. (Sahlberg & Leppilampi, 1994, 71.)

KUVIO 2. Yhdessäoppimisen keskeisiä periaatteita ja vaikutuksia. (Sahlberg & Leppilampi, 1994, 76)

Kuviossa 2 esiintyvät laadullisen oppimisen periaatteet voidaan jakaa viiteen osaan. Yhdessä oppimisen positiiviset tulokset perustuvat siihen että osallistuvat henkilöt ovat positiivisesti riippuvaisia toisistaan ja täten tukevat toistensa oppimista, sekä luovat hyvää ryhmähenkeä. Vuorovaikutteinen viestintä taas opettaa ryhmän jäsenille vuorovaikutustaitoja, kuten toisten kuuntelemista ja keskustelua. Yksilöllinen vastuu painostaa yksilöitä, sillä kaikki pyrkivät yltämään samalle tasolle kuin muut ryhmäläiset. Tällä tavoin jokaisen täytyy motivoitua toimintaan. Yhdessä oppiminen kehittää sosiaalisia ryhmätaitoja, eli miten tulee ottaa muut huomioon ja kuinka ryhmässä tehdään kompromisseja jotta päästään hyvään lopputulokseen. Tässä oppimismuodossa opitaan myös reflektiota, eli pyritään ymmärtämään mitä on opittu ja mitä yhteisestä työskentelystä on hyödytty.

4.3 Sukupuolisensitiivisyys

Ihmisen sukupuolella ja jokaisen henkilökohtaisilla sukupuolta koskevilla käsityksillä on suuri vaikutus ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Sukupuolisensitiivinen lähestymistapa tarkoittaa sitä, että otetaan huomioon sukupuolten näkökulmat ja ollaan tietoisia odotuksista, joita yhteiskunta kohdistaa miehiin ja naisiin. Tarkoitus ei ole vahvistaa jo olemassa olevia luontaisina pidettyjä sukupuoliin liitettyjä käyttäytymismalleja vaan tuoda niitä näkyviksi. Käyttäytymismallien tunnistamisen ja tiedostamisen jälkeen niitä voidaan alkaa muuttaa kummallekin sukupuolelle sallivampaan suuntaan. Yksinkertaisena esimerkkinä voisi pitää seuraavaa; kysyttäessä pojalta unelma-ammattia ei ehdoteta hänelle pelkästään palomiestä tai rallikuskia, vaan myös esimerkiksi sairaanhoitajaa tai opettajaa. (Hoikkala & Sell 2007, 521.)

Sukupuolisensitiivisen ohjauksen suunnittelun olisi hyvä alkaa sillä, että ohjaustilanteen toteuttajat pohtisivat ja kyseenalaistaisivat omia käsityksiään tytöistä ja pojista ja heihin kohdistuvista stereotypioista. Ohjaajan tulisi pohtia, millä tavalla yhdenvertaiseen kohteluun pyrkiminen näkyy käytännön toiminnassa. Annetaanko kaikille mahdollisuus puheenvuoroon, otetaanko myös vitsillä heitetyt kommentit tosissaan, vai vähätelläänkö niitä esimerkiksi vedoten poikien oletettuun huomionhakuisuuteen. Ohjauksessa olisi myös hyvä ottaa huomioon se, miten erilaiselta ilmiö näyttää tytön ja pojan näkökulmasta katsottuna sekä kuinka erilaisiin, ja toisaalta samanlaisiin, asioihin he usein kaipaavat tukea.

Ohjaajan tulisi kriittisesti tarkastella omia oletuksiaan sallitusta ja hyväksytystä käyttäytymisestä tytöiltä ja pojilta, sillä yleensä tytöille ja pojille sallittu toiminta nähdään jo syntymästä asti osittain eri tavoin. (Hoikkala & Sell 2007, 521- 522.) Voidaan esimerkiksi miettiä, onko tytön soveliasta käyttäytyä äänekkäästi ja huomionhakuisesti tai voivatko pojat olla herkkiä ja silti vakavasti otettuja omassa ikäluokassaan.

Kun ohjaaja on tiedostanut ja käynyt läpi omia sekä yleisiä ajatuksia sukupuolirooleista, hänen tulee pitää ne mielessään koko ohjaustilanteen ajan. Eija Leinosen (2005) toimitamassa ”Opetuksen ja ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt – sukupuolen huomioiva opas

kasvatuksen arkeen” –julkaisussa sukupuolisensitiivinen ohjaus luonnehditaan purkamisen ja rakentamisen prosessina. Sukupuolistuneet ennakkokäsitykset pyritään purkamaan, jotta niiden tilalle voidaan rakentaa uusia merkityksiä. Tärkeää on myös ottaa huomioon nuorten yksilölliset ominaisuudet, lahjakkuudet sekä kiinnostuksen kohteet. (Leinonen 2005, 13, 31.)

Kun aiheena on seksuaalinen häirintä, voidaan ensimmäisenä hylätä ajatus siitä että häiritsijöitä ovat pojat ja häirinnän kohteena tytöt. Stereotyyppien ja yleisen käsityksen mukaan näin on, mutta ohjaustilanteessa tulee huomioida myös päinvastainen tilanne ja käsitellä sitä yhtä vakavalla tasolla. Kun ohjaustilanne pidetään vain toiselle sukupuolelle, on ensiarvoisen tärkeää että omalla toiminnalla ja puheella ei korosteta puuttuvaan sukupuoleen kohdistuvia - usein räikeitä ja vanhanaikaisia - stereotyyppioita. Ohjauksessa on myös hyvä puhua mahdollista seurustelua käsiteltäessä esimerkiksi kumppanista, ei tyttö- tai poikaystävästä, koska nuoren seksuaalinen suuntautuminen on herkimmillään murrosiässä, eikä tule korostaa kumppaninvalintaan kohdistuvia yleisiä paineita ja oletuksia.

4.3.1 Sukupuolen omaksuminen

Sosiologien mukaan lapset oppivat naisen tai miehen roolin. He omaksuvat sen mikä kummallekin sukupuolelle on sallittua ja hyväksyttyä tietyssä tilanteessa ja alkavat käyttäytyä sen mukaan, niin että poika alkaa käyttäytyä niin kuin on sovelias hänen sukupuolelleen ja tyttö niin kuin on sovelias naiselle. (Stainton Rogers & Stainton Rogers 2001, 41.)

Psykologiassa taas on kaksi pääteoriaa siitä, miten lapset ymmärtävät sukupuolensa ja alkavat toteuttaa sitä (Stainton Rogers & Stainton Rogers 2001, 43). Behaviorismista alkunsa saanut sosiaalinen oppiminen korostaa mallien tärkeyttä. Sen mukaan lapset seuraavat ja mallintavat varsinkin kanssaan samaa sukupuolta olevaa vanhempaa. He myös seuraavat sitä millaisia seurauksia teoilla on; ovatko teot hyväksytyjä, palkittuja, huomaamatta jätettyjä vaiko rangaistuja. (Stainton Rogers & Stainton Rogers 2001, 48.) Toinen teoria on sisäinen malli sukupuolesta, jossa huomioidaan enemmän lapsen omaa aktiivisuutta. Teorian mukaan lapsi käy läpi monimutkaisen tietoisien prosessin, jossa hän seuraamalla omaa ja muiden käyttäytymistä luo itselleen käsityksen maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta. Tämä vaikuttaa siihen, miten lapsi alkaa käsittelemään tietoa, miten

hän ymmärtää itseään ympäröivän maailman ja käyttäytyy siinä. (Stainton Rogers & Stainton Rogers 2001, 50.)

4.4 Opas tuotteena

Tehokkaimmin asiakasta palvelee tuote, jossa otetaan huomioon käyttäjäryhmän tarpeet, kyvyt ja ominaisuudet. Hyvässä oppaassa on juoni, joka etenee luontevasti ja loogisesti. Juonessa ei ole yllättäviä hyppäyksiä. Pääotsikko ja väliotsikot kertovat mitä tulevassa tekstissä käsitellään. Ne voivat olla väitteen tai kysymyksen muodossa. (Terveyskirjasto 2005, viitattu 27.1.2016)

Tekstin kielen tulee olla selkeää ja virkkeet tulee olla helposti hahmotettavissa. Lauseiden tulisi olla kertalukemalla ymmärrettäviä. On hyvä, että tekstissä ei ole kielioppi- tai kirjoitusvirheitä. Näin lukija voi luottaa saamaansa viestiin. Asiasta tulee puhua ymmärrettävin sanoin välttäen vierasperäisiä sanoja tai tieteellistä termistöä. (Terveyskirjasto 2005, viitattu 27.1.2016)

Oppaan sisällön on hyvä kannustaa ja rohkaista lukijaa omaan toimintaan ja soveltamaan luettua käytäntöön. Ohjeen lukemisen tulisi olla vaivatonta, jotta lukija jaksaisi lukea oppaan ja voisi noudattaa annettuja neuvoja. Oppaan tiedon tulee olla perusteltua. Tekstin lyhyys ilahduttaa monia. Oppaassa on tarpeellinen sisältö, joka herättelee ja koskettaa lukijaa. Korvan takana voisikin pitää mottoa ”lyhyestä virsi kaunis”. (Terveyskirjasto 2005, viitattu 27.1.2016)

Tekstin jaksottaminen kappaleisiin on tärkeää. Kappaleessa samaan aiheeseen liittyvät asiat nivoutuvat yhteen ja seuraavassa kappaleessa siirrytään eteenpäin. Asia kannattaa kertoa tärkeysjärjestyksessä. Aloitetaan oleellisimmasta ja siirrytään lisätietoon. Näin lukijan mielenkiinto säilyy. Liian monet yksityiskohtaiset tiedot voivat ärsyttää lukijaa. Oppaassa on hyvä olla linkki, mistä aiheesta voi lukea lisätietoa. (Terveyskirjasto 2005, viitattu 27.1.2016)

Kappaleiden välillä voi olla luetteloita, joissa tärkeitä asioita voi hyvin nostaa esille. Näin luettelot, esimerkiksi pilkulla merkityt lausekkeet katkaisevat tekstin ja tuovat väljyyttä.

Lukijan silmä saa tauon. Luetteloiden ei kuulu olla liian pitkiä, jottei tärkeäksi nostetut asiat muutu vähäpätöiseksi luetteloksi. (Terveyskirjasto 2005, viitattu 27.1.2016)

On hyvä käyttää suoria kehotuksia, kuten ”puhu suoraan lapsellesi”, eikä passiivista kehotusta kuten ”lapselle puhutaan suoraan”. Näin tulee selväksi kenen pitää toimia ja miten kannattaa toimia. (Terveyskirjasto 2005, viitattu 27.1.2016)

Oppaan esittämistavan tulee olla selkeä ja vetoava. Opasta voi selventää kuvilla ja miellyttävällä ulkoasulla. Kokonaisuuden tulisi olla esteettinen ja mielenkiintoinen, joka helpottaa vaikean asian käsittelyä. Positiivinen kokemus tuotteesta jo ensi silmäyksellä auttaa tuotteen käyttöön sitoutumista ja näin tuotteelle asetetut päämäärät saavutetaan tehokkaammin. (Jämsä & Manninen, 2000, 103, 104)

5 OPPAAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

5.1 Ideointi ja aiheeseen perehtyminen

Jokainen projekti alkaa ideoinnilla, jota seuraa aihepiiriin tutustumien (Raminen 2009, viitattu 17.2.2016). Syksyllä 2014 alkoi koulussa opinnäytetyöhön liittyviä opintojaksoja, joissa kerrottiin opinnäytetyön vaiheista ja tarkoituksena oli alkaa suunnitella omaa opinnäytetyötään ja valita aihe sekä ryhmä. Idea opinnäytetyöhömmme lähti opettaja Ulla Paanaselta, jonka idea puolestaan pohjautui tuolloin ilmestyneeseen Ei meidän koulussa- projektiin. Hän ehdotti yhteistyökumppaniksemme Oulun Tyttöjen Taloa.

Aiheesta oli moni kiinnostunut. Tässä vaiheessa meistä muodostui yhdeksän hengen ryhmä, joista kolme henkilöä jättäytyi pois alkuvaiheessa aikataulullisista syistä. Loimme ryhmän sisäisen Facebook-ryhmän, jonka välityksellä yhteydenpito ei kuitenkaan onnistunut kovinkaan hyvin. Tästä syystä loimme WhatsApp-ryhmän, jonka avulla oli huomattavasti helpompi pitää yhteyttä ja jakaa informaatiota, sillä viestit tulivat suoraan kaikkien kännyköihin.

Ryhmän muodostumisen jälkeen aloimme miettiä opinnäytetyön aiheen tarkempaa muotoa sekä toteutustapaa. Mietimme aluksi erilaisia lähestymistapoja aiheeseen, nuorten seksuaalista häirintää, sen esiintymistä koulussa ja vapaa ajalla sekä eri ikäryhmien ja sukupuolten välillä. Aluksi ajattelimme kohdistaa tuotteemme tytöille, mutta lopulta työmme näkökulmaksi muotoutui seksuaalisen häirinnän puheeksi ottaminen kotona. Puheeksi ottaminen on vaikeaa niin vanhemmille kuin nuorillekin, eikä tästä tärkeästä aiheesta siitä syystä välttämättä puhuta kotona.

Tämän ideoinnin pohjalta aloimme suunnittelemaan projektimuotoista opinnäytetyötä, joka käsittelee seksuaalista häirintää koulussa. Projektin edetessä tuotteesta muotoutui opas puheeksi ottamisen keinoista kotona kuutosluokkalaisten vanhemmille. Tämä voisi olla yksi tapa vaikuttaa seksuaaliseen häirintään koulussa.

Aloitimme aiheeseen tutustumisen ja tietoperustan kokoamisen jo samana syksynä. Tietoperustaan keräsimme laajasti tietoa niin yleisesti seksuaalisuudesta kuin seksuaalisesta häirinnästä ja sen esiintymisestä. Suunnittelimme tietoperustan rakenteen ja jaoimme kirjoitettavat osuudet ryhmänjäsenten kesken. Keväällä 2015 olimme saaneet valmiiksi tietoperustan sekä suunnitelman, jonka esitimme muille kättilötyön opiskelijoille, jotka olivat samassa opinnäytetyön työstämisen ryhmässä.

5.2 Oppaan suunnittelu

Aloitimme oppaan suunnittelun syksyllä 2015. Tässä vaiheessa kävimme kokouksessa, johon osallistui sekä Tyttöjen Talon edustaja että kaksi muuta opinnäytetyö ryhmää. Toinen opinnäytetyö ryhmistä teki opetustuokion kuutosluokkalaisille tytöille seksuaalisesta häirinnästä ja toinen ryhmä pojille. Tässä vaiheessa oli tarkoituksena, että tekisimme oppaan samojen oppilaiden vanhemmille samoihin aikoihin opetustuokioiden kanssa. Opetustuokioiden pidettiin syksyllä 2015, mutta meidän aikataulumme venyi emmekä ehtineet tehdä opasta valmiiksi tuohon mennessä.

Alkuvuodesta 2016 tapasimme Tyttöjen Talolla uudestaan ja keskustelimme opinnäytetyön ja oppaan tarpeesta ja sisällöstä. Kävi ilmi, että Tyttöjen Talolla ei ollut enää tarvetta oppaalle. Tyttöjen Talolla käy pääasiassa nuoria, eivätkä he ole yhteydessä juurikaan vanhempiin. Samalla sovimme, että pyydämme uudeksi projektin yhteistyökumppaniksi Paulaharjun koulua. Siellä voisimme tehdä oppaan 5 – 6 luokkalaisten lasten vanhemmille. Koulu tekee tiivistä yhteistyötä lasten vanhempien kanssa ja näin opas voisi tavoittaa heidät paremmin.

Olimme yhteydessä Paulaharjun ala-asteen mentoriin, joka keskusteli aiheesta opettajien kanssa. He lähtivät innoissaan projektiin mukaan. Tässä vaiheessa meillä oli oppaasta olemassa raakaversio, joka kelpasi sisällöllisesti koululle. Sovimme koulun kanssa aikataulusta, jonka mukaan meidän oli saatava opas valmiiksi noin kuukauden sisällä ja koululle jakoon.

5.3 Oppaan toteutus

Kun olimme kirjoittaneet oppaaseen tulevat osiot, Veera Koivukangas ja Aino Mustonen kokosivat niistä raakaversioiden syksyllä 2015. Kun Paulaharjun koulu oli hyväksynyt raakaversioiden sisällön, aloitimme työstämään siitä valmista opasta. Paulaharjun koulu myös lupasi huolehtia valmiin oppaan painatuksesta.

Oppaan kuvituksesta ja ulkoasusta vastasivat Sini Toivonen ja Veera Liljamo. Oppaan kannen suunnitteli ja toteutti Reetta Tarkiainen. Kuvitus ja kansi olivat valmiina helmikuun 2016 loppuun mennessä.

Maaret Välihalo viimeisteli oppaan tarkistamalla kielioppivirheet ja yhtenäistämällä tekstiä. Valmis opas lähetettiin opettajille sekä Ulla Paanaselle tarkistettavaksi. Kahden viikon kuluttua siitä kävimme luokissa esittelemässä oppaan ja jaoimme sen oppilaille kotiin vietäväksi.

5.4 Projektin päättäminen

Projektin päättäminen etenee niin, että projektiryhmä projektipäällikön johdolla kirjoittaa ja kokoaa loppuraportin. Projektin päättämisvaiheessa on sovittava kuka tekee mitään ja millä aikataululla. On myös tarkistettava, että kaikki tavoitteet on saavutettu ja tehtävät tehty. (Huotari 2012, viitattu 28.2.2016.)

Loppuraportin tulee sisältää muun muassa seuraavia asioita: projektin tarkoitus ja mitä on suunniteltu tehtävän, viestinnän onnistumisen ja toimintamallin arviointia. Projektin lopussa on hyvä pitää niin sanottu päätöskokous, jossa loppuraportti käsitellään ja hyväksytään. Näin projekti saa päätöksensä. Tarkoitus on myös esitellä loppuraportti. (Huotari 2012, viitattu 28.2.2016.)

Ryhmässämme loppuraportin kirjoitus käynnistyi kun opaslehtinen alkoi olla valmis ja kun olimme pitäneet kokouksen ohjaavan opettajamme Ulla Paanasen kanssa. Aino Mustonen ja Veera Koivukangas perehtyivät loppuraportin runkoon ja yhdessä jaoimme kir-

joitettavat osuudet ryhmän kesken sekä luetuimme kirjoittamiimme osuuksia toisillemme. Kokouksessa Ulla Paanasen kanssa sovimme lähettävämme tietoperustan sekä loppuraportin hänelle tarkistettavaksi muutamaa viikkoa ennen Hyvinvointia yhdessäpäivää, jossa tulisimme esittämään opinnäytetyömme.

6 TULOKSET

Opinnäytetyöprojektin tuloksena syntyi konkreettinen ja ajankohtainen opas Paulaharjunkoulun 6.-luokkaisten vanhemmille. Oppaan kautta tiedotimme vanhempia seksuaalisesta häirinnästä, sen muodoista ja yleisyydestä. Annoimme haasteen niin koululle kuin vanhemmille puuttua lasten seksuaaliseen häirintään ja ottaa aihe avoimesti ja rohkeasti puheeksi lapsen kanssa.

Oppaan viimeistelyvaiheessa saimme myönteistä palautetta oppaan sisällöstä ja ulkoasusta opinnäytetyön ohjaajaltamme Ulla Paanaselta, Oulun Tyttöjen Talon ohjaajalta, yhteistyökoulumme opettajilta, sekä lähipiiriltämme. Oppaasta tuli ulkoasultaan hyvä ja mielenkiintoa herättävä. Oppaan sisältö on kattava, ytimekäs ja konkreettinen.

Yhteistyökoulumme 6.-luokkien opettajat sekä koulumenttori ja terveydenhoitaja olivat innostuneita yhteistyöstä. He jakoivat kanssamme kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä ja kokivat aiheen ja opinnäytetyömme ajankohtaiseksi ja tärkeäksi. Jaoin oppaat koulussa vanhemmille vietäviksi. Juttelimme luokan ja opettajan kesken asian tärkeydestä, siitä mitä seksuaalinen häirintä tarkoittaa ja ettei ketään saisi häiritä niin koulussa, vapaa-ajalla kuin internetissäkään.

Oppaiden jakamisen yhteydessä opettajat lähettivät Vilman kautta tekemämme palautekyselyn vanhemmille. Valitettavasti vanhemmat eivät vastanneet kyselyyn, emmekä saaneet vanhemmilta palautetta oppaasta ja sen hyödyllisyydestä. Kuitenkin luetuimme opasta omilla vanhemmillamme ennen sen jakoa. Heiltä saimme positiivista palautetta niin oppaan ulkoasusta kuin sisällöstä. Heidän mielestään asiat olivat esitetty selkeästi ja mielenkiintoa herättävästi. Vanhempiemme mielestä oppaassa oli hyvin koottuna puheeksi ottamisen keinoja, ja opas voisi heidän mielestään helpottaa puhumista ja itse opas voisi toimia mahdollisena puheen aloittamisen välineenä.

7 POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tehdä opas alakoululaisten vanhemmille seksuaalisesta häirinnästä kouluissa. Tarkoituksena oli koostaa vanhemmille napakka infopaketti seksuaalisen häirinnän yleisyydestä, muodoista sekä siitä, kuinka ottaa aihe puheeksi yhdessä lapsen kanssa kotona. Saimme koottua kasaan yhteistyökumppanimme, Paulaharjun koulua, miellyttävän ja kiinnostavan oppaan. He laittoivat sen mieluusti jakoon. Emme saaneet vanhemmilta palautetta oppaasta, tämä olisi tuonut meille arvokasta tietoa siitä, olemmeko työllämme saavuttaneet vanhempien huomion. Olimme kuitenkin itse tyytyväisiä työhömmme sekä siihen millaisen oppaan saimme koostettua.

Työskentelymme alkoi syksyllä 2014, kun saimme aiheen ohjaajaltamme Ulla Paanaselta. Alunperin työryhmässämme oli yhdeksän jäsentä, mutta erilaisten syiden vuoksi ryhmämme kutistui kuuteen henkilöön. Työskentelyämme on pitkittänyt sekä hankaloittanut harjoittelujen tuoma kiire, kesälomat eripaikkakunnilla sekä selkeän linjan puuttuminen. Puolet ryhmämme jäsenistä kävi projektin aikana ulkomaanvaihdossa, joten osa työstä tehtiin etänä. Syksyllä 2015 saimme vihdoin ajatuksemme kasaan tulevasta projektistamme ja aiheemme tiivistyi sopivaan muotoon. Pääsimme työstämään itse tuotetta. Tarkoituksena oli, että saamme työn kasaan 2016 keväällä. Viimeinen mutkamme matkassa oli yhteistyökumppanin vaihdos, joka onneksi ratkesi varsin nopeasti. Nykyinen yhteistyökumppanimme, Paulaharjun koulu, on ollut antoisa ja aktiivinen kumppani. Oppaat menivät jakoon maaliskuussa 2016 ja niiden mukana myös palautekysely webropolin kautta. Pysyimme lopulta työn suunnan selkiytyttyä hyvin aikataulussa ja olimme itse tyytyväisiä, että saimme opinnäytetyön valmiiksi ennen kättilöopintojen alkua.

Ammatillista kehittymistä tapahtui meissä jokaisessa. Olemme paljon varmempia ottaamaan puheeksi seksuaalisuuden sekä seksuaalisen häirinnän. On ollut todella silmäavaava kokemus päästä työskentelemään tällaisen aiheen parissa ja koostaa yhdessä opas, josta voi oikeasti olla hyötyä vanhemmille. Tuleva kättilön työ sisältää paljon ohjaamistilanteita, omaa suunnitelmallisuutta, tilaisuuksien järjestämistä ja ennen kaikkea puhumista aiheista, jotka eivät kaikille ole helppoja. Opinnäytetyön teko on mielestämme valmistanut tulevaan ammattiin meitä. Samankaltaisia projekteja on todennäköisesti meillä kaikilla vielä edessä.

Toivoisimme muiden jatkavan työtä seksuaalisen häirinnän vähentämiseksi. Otimme vasta ensiaskeleita tämän aiheen esille tuomiseksi, mutta uskomme että tästä olisi helppo

esimerkiksi muiden opiskelijaryhmien jatkaa. Oppaasta olisi tärkeää saada lisää palautetta, nimenomaan oppilaiden vanhemmilta joille opas koostettiin. Meidän kanssamme samaan aikaan opinnäytetyötä koosti kaksi muutakin ryhmää, heidän työnsä tehtiin 6. luokkalaisille tytöille ja pojille. Olisi varmasti hyödyllistä ottaa vanhemmat ja nuoremmatkin ikäluokat huomioon sekä pohtia erilaisia näkökulmia ja toteuttamistapoja heitä varten. Vanhemmat ovat isossa osassa mukana seksuaalisen häirinnän kitkemiseksi kouluista, siksi heidän kanssaan yhteistyötä tulisi jatkaa. Heidän avoimuutensa sekä suhtautumisensa aihetta kohtaan helpottaa myös lapsia ennaltaehkäisemään, tunnistamaan ja puuttumaan kouluissa tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään.

8 TIETOPERUSTAN ITSEARVIOINTI

Suunnittelemamme projektin tuote on muuttunut matkan varrella todella paljon. Kun saimme aiheen opinnäytetyöhömmä syksyllä 2014, luulimme, että järjestämme tytöille teemapäivän seksuaalisesta häirinnästä. Tämän jälkeen projekti muuttui niin, että pitäisimme pari juttelutuokiota tytöille koulussa. Loppujen lopuksi teimmekin oppaan seksuaalisesta häirinnästä vanhemmille. Myös aikataulu on muuttunut. Aluksi meillä oli haaveena saada tietoperusta valmiiksi jouluuun 2014 mennessä ja koko opinnäytetyö valmiiksi kesään 2015 mennessä. Toukokuussa 2015 tietoperustamme alkoi sillä erää olemaan valmis ja sen hetkinen tavoite oli, että tuotteemme eli opaslehtinen vanhemmille olisi valmis syksyllä 2015. Aikataulun venymiseen on ollut yhtenä syynä se, että emme olleet selvillä yhteistyökumppanimme Oulun Tyttöjentalon kanssa siitä, mitä tehdään.

Tämän hetkinen projektiryhmämme on pienentynyt jo kolmella henkilöllä. Alun perin meitä oli yhdeksän ja pian enää kuusi. Aluksi ajattelimme tämän projektin toteuttamisen ja tietoperustan kirjoittamisen helpoksi ja suoraviivaiseksi. Emme olleet valmistautuneet vastoinkäymisiin ja muutoksiin, emmekä siihen, että iso ryhmä tuo mukanaan omat haasteensa.

Aihe on kiinnostanut meitä koko ajan, mutta motivaatiota on vähentänyt se, että asiat eivät ole aina edenneet suunnitelman mukaan ja meille on ollut epäselvyyttä siinä, mitä teemme. Sen jälkeen, kun pidimme viimeisimmän kokouksemme Oulun Tyttöjen talon kanssa, asiat selkiintyivät. Kun rajasimme kohderyhmämme ja projektin tuote oli tarkasti tiedossa, löysimme uutta motivaatiota ja intoa projektin toteuttamiseen.

Tietoperustan teko on opettanut meille ryhmätyöskentelytaitoja, tehtävänjakoa ja tiedonhakua. Opinnäytetyötä tehdessämme olemme alkaneet itekin pohtimaan enemmän seksuaalista häirintää. Olemme alkaneet ymmärtämään paremmin seksuaalisen häirinnän monimuotoisuutta ja laajuutta sekä olemme syventäneet ymmärrystämme ja tietoaamme seksuaalisesta kasvusta ja kehityksestä. Olemme myös oppineet seksuaalikasvatuksesta Suomessa ja alkaneet itekin huomaamaan siinä olevia epäkohtia ja alkaneet pohtia kehitysideoita. Loppujen lopuksi työskentely opinnäytetyön parissa on ollut antoisaa ja opettavaista.

LÄHTEET

Aaltonen, J. 2012. Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Opas 21. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: JuvenesPrint.

Aaltonen, S. 2006. Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä. Helsinki: Yliopistopaino

Apter, D., Väisälä, L., Kaimola, K., Ansamaa, O. 2006. Seksuaalisuus. Helsinki : Duodecim

Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin. Werner Söderström Osakeyhtiö: Helsinki.

Dunderfelt, T. 1997. Psykologia. WSOY

Finlex 1986. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Viitattu 25.4.2015, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609#a30.12.2014-1329>.

Jämsä, K., Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Korteniemi-Poikela, E., Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin. Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta 216/2013. Viitattu 4.11.2014, http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/ajankohtaista/uutiset/uutiset2014/nQ0ieYfrb/Hallituksen_esitys_eduskunnalle_laiksi_rikoslain_20_luvun_muuttamisesta.pdf

Hoikkala, T. & Sell, A. 2007. Nuorisotyötä on tehtävä – Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Hakapaino Oy.

Huhdanperä-Ketonen, A-M. 2010. Biologinen ulottuvuus. Viitattu 12.4.2015
<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/0407012/1082460632058/1092920050022/1092920119561/1108718517412.html>

Huotari, J. 2012. Projektin lopetus. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.2.2016
http://homes.jamk.fi/~huojo/opetus/IIZP2010/IIZP2010_ProjektinLopetus.pdf

King's College London 2014. Impact of childhood bullying still evident after 40 years. Viitattu 25.4.2015, <http://www.kcl.ac.uk/ioppn/news/records/2014/April/Impact-of-childhood-bullying-still-evident-after-40-years.aspx>.

Kinnunen, S. 2001. Tytöt, pojat ja seksi - Kuinka tuen lapsen seksuaalista kasvua. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Kolb, D. A. 1984. Experimental learning. Experience as the source of learning and development. Englewood Cliffs N. J. Prentice-Hall.

Kontula, O. & Meriläinen, H. 2007. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Väestöliitto)

Kontula, O., Aaltonen, U-M., Björklund, T. & Lähdesmäki, S. 1990. Seksistä - Kuinka puhua nuorille? Keuruu: Otava.

Korhonen, P. & Kuusi, M. 2003. Sukupuolinen häirintä peruskoulussa: muistoja ja merkityksiä. Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Helsinki.

Kosunen, E. & Ritamo, M. 2004. Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Helsinki : Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus

Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus – kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tammerpaino Oy.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609.

Lakivaliokunnan mietintö 2014. Mietintö 4/2014. Helsinki. Viitattu 4.11.2014, http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/lavm_4_2014_p.shtml

Launonen, A. & Raehalme, O. 2003. IQ Team-- Yhdessä enemmän. Viitattu 4.11.2014 http://iqform.it.helsinki.fi/iqform/data/files/fi_FI/iqteam.pdf

Leinonen, E. 2005. Opetuksen ja ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt – sukupuolen huomioiva opas kasvatuksen arkeen. Iisalmi: Painotalo Seiska.

Linturi, H. 2003. Toimintatutkimus. Viitattu 20.10.2014 http://nexusdelfix.internetix.fi/sv/sisalto/materiaalit/2_metodit/5_actix?C:D=61566&C:selres=61566

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014. Seksuaalinen häirintä. Viitattu 10.11.2014, <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/seksuaalinen-hairinta/>

MLL 2015. Seksuaalisuudesta puhuminen nuorelle. Viitattu 15.4.2015. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tukivinkit/seksuaalisuudesta_puhuminen_nuor/

MLL 2015. Seksuaalisuudesta puhuminen lapselle. Viitattu 27.4.2015. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/murrosian_kynnyksella/seksuaalisuudesta_puhuminen_laps/

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014. Seksuaalinen suuntautuminen. Viitattu 8.11.2014, <http://www.mll.fi/nuortennetti/seurustelu/seksuaalisuus/suuntautuminen/>

Nazarenko, S. 2011. Mun elämä – mun valinta, nuorten seksuaalioikeudet ja kehitys. <http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/seksi/seksuaalioikeudet/> <http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=seksuaalioikeudet>

Oja, P. 2002. Yhteistoiminnallinen oppiminen. Viitattu 20.10.2014 <http://www.edu oulu.fi/homepage/ktloped/pedsem/lv2002/posem.htm>

Raminen, P. 2009. Projektit. Viitattu 17.2.2016
<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/0407015/1109830128539/1139490687656/1155743675713/1160017661801.html>

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Seksuaaliterveysasema 2015. Freudin teoria. Viitattu 9.4.2015 <http://www.netti-neuvo.fi/index.asp> <https://moodle.amk.fi/mod/page/view.php?id=935>

Seksuaaliterveysasema 2013. Erik H.Erikson. Viitattu 9.4.2015
<https://moodle.amk.fi/mod/page/view.php?id=934>

Merryn, G. 2005. Sexuality, sexual health and ageing. Maidenhead : Open University Press

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja. Juva: WS Bookwell Oy.

Sinkkonen, J. 2015. Lapsen seksuaalista kehitystä ei pidä häiritä. Viitattu 9.4.2015.
<http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo96468.pdf>

Suojanen, U. 1992. Toimintatutkimus koulutuksen ja ammatillisen kehittymisen väli-neenä. Loimaan Kirjapaino Oy.

Stainton Rogers, W., Stainton Rogers R. 2001. The Psychology of Gender and Sexuality. Open University Pre

Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos 2013. Kouluterveyskyselyn tulokset. Viitattu 25.4.2015 <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluter-veyskysely/tulokset>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Viitattu 15.4.2015 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014. Seksuaalioikeudet. Viitattu 18.5.2015
<https://www.thl.fi/fi/web/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/seksuaalinen-hyvinvointi/seksuaalioikeudet>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014. Seksuaalisuus. Viitattu 9.11.2014,
<http://www.thl.fi/fi/web/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/seksuaalinen-hyvinvointi/seksuaalisuus>

Hyvärinen, R. 2005. Millainen on toimiva potilasohje? Hyvä kieliasu varmistaa sanoman perillemenon. Terveyskirjasto. Viitattu 27.1.2016 <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo95167.pdf>

Tutkimuksen tuottaminen 2015. Viitattu 4.11.2014 <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/pg/tertsunen/6luku.html>

Vilka, H. 2011. Seksuaalinen häirintä. Juva: Bookwell.

Virtuaali ammattikorkeakoulu 2015. Toimintatutkimus. Viitattu 22.10.2014
<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464158778/1194360111832/1194360447229.html>

Väestöliitto 2015. Seksuaalisuudesta keskusteleminen vaikuttaa positiivisesti nuoren seksuaaliterveyteen. Viitattu 15.4.2015, http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/tyokalupakki/valineita_nuoren_kohtaamiseen/seksimittari/

Väestöliitto 2014. Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuolen kokeminen. Viitattu 7.11.2014. <http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/aikuiset/seksuaalisuus-elamankulussa/seksuaalinen-suuntautuminen-ja-s/>

Wilson, E., Dalberth, B., Koo, H., Gard, J. 2010. Parent's Perspectives on Talking to Preteenage Children about Sex. Viitattu 15.4.2015. <http://web.a.ebscohost.com.ezp.oamk.fi:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=7a9e246c-e87f-43c9-8e39-668fba4d1e51%40sessionmgr4004&vid=1&hid=4114>

Yhdistyneet kansakunnat 2014. Ihmisoikeudet. Viitattu 30.10.2014
<http://www.yk.fi/node/5>

LIITTEET

Liite 1

MITÄ TAPAHTUU KOULUSSA..

..SIITÄ PUHUTAAN KOTONA.

Hei arvoisa alakoululaisen huoltaja!

Olemme ryhmä Oulun Ammattikorkeakoulun kättilö-opiskelijoita. Viimeisen vuoden aikana olemme yhdessä Oulun Tyttöjen Talon kanssa perehtyneet nuorten seksuaalisen häirinnän esiintyvyyteen Suomen alakouluissa. Tämä opas on opinnäytetyömme, jonka kautta haluamme kertoa Sinulle nuoriin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä, sen vakavuudesta ja seurauksista. Haluamme auttaa Sinua käsittelemään seksuaalista häirintää yhdessä lapsesi kanssa.

Unelmamme on, että voimme yhdessä vähentää häirintää kouluissa ja nuorten elämässä. Toivomme, että jokainen nuori ymmärtäisi niin omat kuin toisten rajat sekä sen, miten itseä ja toisia voi kohdella kunnioittaen. Toivomme, että jokaisella nuorella olisi myös kotona siihen tarvittava tuki.

Kiitos ajastasi!

Oulun ammattikorkeakoulun kättilö-opiskelijat:

Koivukangas Veera

Liljamo Veera

Mustonen Aino

Tarkiainen Reetta

Toivonen Sini

Välitalo Maaret

Valtteri ja Ellan tarina

" Mä oon Valtteri 12 v ja oon kutosella. Viime syksynä meidän luokan Ella alko kuitaalee mulle mun vaatteista. Se sano, että näytän iha homolta niissä. Sit koko muuki luokka lähti siihen mukaan. Ekaks koitin antaa asian olla ja nauraa vaan mukana. Homma kuitenkin vaan jatku ja mulla alko huumori loppumaan. Ei tehny mieli mennä kouluun. Sitte Ella päätti mennä vielä pitemmälle. Ne oli yhdessä kavereittensa kanssa pölliny mun puhelimen ja postannu mun instaan kuvan, jossa näytti siltä, että puristaisin toista poikaa takapuolesta. Yhtäkkiä koko koulu luuli että oon "homo" ja mun koulu- ja futiskaverit hylkäs mut. Päätin sitte lopettaa futiksen ja lintsasin koulusta sen minkä pystyin. "

" Mun nimi on Ella. Alotin tänä vuonna uudessa koulussa. Edellisessä koulussa aloin jotenki jäämään porukan ulkopuolelle. Olin vähän erilainen ku muut luokan tytöt ku aloin kehittymään tosi aikasin ja kaverit jätti mut salakavalasti porukan ulkopuolelle. Vapaa-ajalla näin kavereita hevostallilla, mutta koulussa olin aivan yksin. Se tuntu tosi pahalta ja nyt kun koulu vaihtu, niin päätin että en halua jäädä yksin.

Mun uudessa luokassa on ehkä koulun suosituimmat tytöt. Pääsin heti niitten porukkaan. Mua kuitenkin pelotti että ne hylkää mut. Koitin olla tosi mukava. Ne puhu aika ilkeesti muista luokkalaisista ja aattelin että ne tykkäis musta enemmän, jos itekki lähen mukaan siihen. Meiän luokalla on yks Valtteri. Se on aina ihan omassa maailmassa ja käyttää outoja vaatteita. Aloin läpällä heittää Valtterista homo-juttua ja kaikki tytöt lähti siihen mukaan. Pikkuhiljaa pojatki alko sanoo sitä homoksi. Se oli vaan läpän heittoa. Yks päivä sain hyvän idean ja otin sen kännykän välkällä ja tehtiin mun kavereitten kanssa Valtterin Instaan uus päivitys. Se oli eka hauska juttu, mutta lähti vähän käsistä ku kaikki alko jakaa sitä kuvaa WhatsApissa. "...

SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ JA

SEN SEURAUKSET

Seksuaalinen häirintä määritellään yleisesti ottaen yksipuoliseksi sekä ei-toivotuksi huomioksi. Olennaista määritelmässä on huomioida uhrin oma kokemus ja tulkinta tilanteesta. Uhri voi kokea tilanteen seksuaaliseksi häirinnäksi, vaikka tekijällä ei olisikaan pyrkimyksiä loukata häntä tai olla ilkeä. Seksuaalisen häirinnän muotoja on monia. Häirintä voi olla sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista käytöstä.

Seksuaalisen häirinnän mahdollisia seurauksia:

- Uhri voi tuntea pelokkuutta, nolostumista tai jopa vihaa
- Vaikeus keskittyä koulussa
- Poissaolot koulusta voivat lisääntyä
- Pukeutumisen ja käyttäytymisen muutokset
- Fyysiset oireet, esimerkiksi päänsärky, vatsakipu ja unettomuus
- Häirityllä voi ilmetä ahdistuneisuutta, yksinäisyyttä sekä masennusta ja itsetunto voi kärsiä
- Seksuaalikäyttäytymisen ymmärrys voi häiriintyä ja tämä voi vaikuttaa seksuaaliseen kehitykseen negatiivisesti

Varhainen puuttuminen sekä vanhempien rooli ovat avainasemassa siinä, kuinka lapsi reagoi häirintään ja onko häirintään liittyvillä kokemuksilla seurauksia lapsen myöhempään elämään.

SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ SUOMESSA

Nuorten kouluissa kokemaan seksuaaliseen häirintään on havahduttu tarkemmin vasta 2000-luvulla. Tutkimusten mukaan yhä useampi nuori on jossain vaiheessa joutunut seksuaalisen häirinnän kohteeksi koulussa.

Kouluissa seksuaalikasvatus on vain pieni osa terveystiedon opetusta ja siinäkin painotus on lähinnä sukupuolielämässä sekä murrosiän muutoksissa. Seksuaalinen häirintä on aihe, joka helposti koetaan aikuisväestön ja työyhteisöiden ongelmaiksi. Vaikeaksi tilanteen tekee se, etteivät nuoret välttämättä edes tiedä omia seksuaalioikeuksiaan, osaa tunnistaa omia rajojaan tai heillä ei ole keinoja puolustautua tai puuttua siihen.

Murrosiän aikaistumisen myötä yhä nuoremmat joutuvat seksuaalisen häirinnän uhriksi. Kouluyhteisön ja vanhempien reagoimisella on suuri vaikutus siihen, miten nuori tapahtuneesta toipuu vai tuleeko häirinnästä toistuva ongelma, jota vähätellään.

Seksuaalinen häirintä on tänä päivänä monimuotoinen ongelma; jokaisella on omat ajatuksensa siitä, mikä on sallittua ja hauskaakin ja mikä taas loukkaa, nolottaa tai pelottaa. Nimitely, koskettelu, tuijottaminen, kommentointi, viestit sosiaalisessa mediassa tai pahimmassa tapauksessa sukupuoliyhteyteen pakottaminen ovat tekoja, jotka satuttavat ja vahingoittavat sekä voivat vaikuttaa lapsen seksuaalikehitykseen.

Tärkeää olisi löytää keinoja kohdata kiusaaja ja kiusattu. Vanhempien tulisi varmistaa, että omalla lapsella on tarpeeksi tukea ja tietoa muodostaa omat rajansa sekä löytää kunnioittava asenne muita ja heidän rajojaan kohtaan.

SOME JA NETTI

Nuoret viettävät nykyään aikaansa hyvin paljon tietokonetta ja älypuhelinä käyttäen. Kännykän sosiaalinen media ja netti ovat monella mukana niin koulussa, kotona kuin muissa vapaa-ajan viettopaikoissakin. Facebook, Instagram, Snapchat, WhatsApp ja Periscope -sovellukset ovat tuttuja nuorelle sukupolvelle. Niiden kautta ollaan yhteydessä kavereihin ja internet tuttuihin. Nuoret jakavat ajatuksiaan ja tutustuvat itseensä sosiaalisen median kautta.

Netti, sovellukset ja sosiaalinen media voivat parhaimmillaan olla kivoja ja hyödyllisiä välineitä. Ne mahdollistavat yhteydenpidon ja mukavien asioiden jakamisen yhdessä kavereiden kanssa. Sosiaaliseen mediaan liittyy myös joitain uhkia, joista vanhemman on syytä olla tietoinen.

Seksuaalinen häirintä on yleistä sosiaalisessa mediassa ja netissä. Netissä on helpompi sanoa asioita kuin kasvotusten. Jos kuvat eivät ole yksityisiä, nettiin laitettuja kuvia voi katsella ja kommentoida kuka tahansa. Sosiaalisessa mediassa on oltava tarkka, mitä tietoja ja kuvia muille jakaa.

Vanhempien on hyvä tietää, että myös moneen sosiaalisen median palveluihin ja puhelimen sovelluksiin on laadittu ikäraajat. Ikärajoista huolimatta useat nuoret käyttävät sovelluksia, vaikka niiden käyttöä heidän ikäisilleen ei vielä

Sovellusten ikäraajat ovat:

- WhatsApp: 16 vuotta
- Facebook, Snapchat, Instagram, Periscope ja Youtube: 13 vuotta

PUHEEKSI OTTAMINEN KOTONA

Seksuaalisuudesta on tärkeää puhua nuoren kanssa, sillä puhumattomuus voi johtaa väärinkäsityksiin tai riskikäyttäytymiseen. Seksuaalisen riskikäyttäytymisen tunnistamisella ja siihen puuttumisella voidaan vaikuttaa sekä nuoren terveyteen että seksuaaliterveyteen sekä turvallisuutta vaarantavaan käyttäytymiseen, eli muun muassa seksuaaliseen häirintään koulussa. Riskien tunnistamisen lisäksi on tärkeää antaa positiivista palautetta asioista, jotka sujuvat hyvin. Näin lisätään nuoren seksuaalisia voimavaroja.

- Tarkoituksena on auttaa nuorta ymmärtämään oma vastuunsa ja valintojensa seuraukset
- Aiheesta voi olla vaikeaa puhua, mutta tarkoitus ei olekaan kuulostaa itsevarmalta ja kaikkitietävältä

- Löydä itsellesi luonteva tapa lähestyä aihetta ja pidä positiivinen asenne
- Pidä puhe yleistasolla kunnioittaen sekä nuoren että omaa yksityisyyttäsi
- Isille voi olla luontevampaa jutella asiasta poikansa kanssa ja äideille tyttärensä kanssa

- Keskustelua ei kannata aloittaa puhumalla yhdynnästä
- Pidä mielessä, että seksuaalisuus käsittää paljon muutakin kuin pelkän seksin
- Anna lapselle puheenvuoro ja kysy hänen omia ajatuksiaan asiasta

- Kerro lapselle että jokaisen oma keho on arvokas ja sen epämiellyttävä tai nolostuttava kommentoiminen, koskeminen tai katseleminen on väärin
- Lapselle voi kertoa, että uimapukualueen alle ei saa kukaan ulkopuolinen koskea vasten lapsen omaa tahtoa

- Tarkoituksena on antaa seksuaalisuudesta myönteinen sekä elämään luontevana osana kuuluva kuva
- Tilanteen ei tarvitse olla hävettävä kummallekaan osapuolelle

SEKSUAALISTA HÄIRINTÄÄ ON MYÖS NETISSÄ, JOTEN:

- Tarkkaile millä sivustoilla lapsesi käy ja mitä sovelluksia hän käyttää
- Kerro myös millaisia kuvia ei kannata ladata nettiin ja selitä miksi
- Jos lapsesi kertoo häirinnästä koulussa, netissä tai esimerkiksi puhelimen WhatsApissa, Facebookissa tai Instagramissa
 - o Kysy lapselta millaista häirintää on ja miltä se lapsesta tuntuu
 - o Kerro, että se ei ole oikein eikä se ole hänen vikansa
 - o Kerro lapselle, että hän teki oikein, kun kertoi asiasta sinulle
 - o Pyydä lasta näyttämään sinulle häntä häiritsevät viestit tai kommentit
 - o Juttele lapsesi kanssa miten asia voitaisiin hoitaa. Ota yhteyttä opettajaan, koulumentoriin tai terveydenhoitajaan
 - o Miettikää yhdessä lapsen näkemykset huomioiden miten asia voitaisiin selvittää

Valtteri ja Ellan tarinat jatkuvat..

" Tiien kyllä mitä seksi, homo tai hetero tarkoittaa, mut en oo sen syvällisemmin ajatellu asiaa. Musta tuntuu tosi pahalta, että muut on päättäny et oon homo. Tänä vuonna mua on alkanu ahistaa ku toiset puuttuu mun asioihin. Muutenki ärsyttää että joku voi tosta vaan tulla ja nolata mut silleen. Meillä ei puhuta tämmösistä jutuista kotona. Äiti pitää mua jonain viis vuotiaana jolla ei oo viel mitää hajua tytöistä tai seksijutuista. Jos kertoisin opelle tai terkkarille tästä nii asia otettas varmaan puheeksi luokassa ja tulisin vaan pahemmin nolatuksi. Oon ihan yksin tän asian kanssa eikä kukaan voi ymmärtää mua. Ois kiva jos kaikki vois vaan kunnioittaa muita ja niitten rajoja."

" Se ei tunnu todellakaan kivalta ku joku kommentoi tai tuijottaa sun kehoa. Oon tosi pahoillani Valtterin puolesta että siitä mun läpistä tuli näin iso juttu. Eihän se oikeesti voi mitää itelleen ja ei kai se mulle kuulu miltä se näyttää tai kenestä se tykkää. En oikeen osaa suhtautua poikiin ku oon aina ollu vaan tyttöjen ja äitin kans. Pojat on jotenki niin erilaisia ja outoja, vaikka tavallaan tosi kiinnostavia. Ollaan kyllä puhuttu äitin kans murrosiästä mutta vaan just jostain rintojen kasvamisesta ja häpykarvotuksesta. Ei me kyllä pahemmin olla puhuttu koskaan mistään henkilökohtasista tunteista ja ajatuksista seksuaalisuuteen liittyen. En oo koskaan kertonu äitille siitä, miten mun edellisessä koulussa muut suhtautu mun murrosiän muutoksiin jättämällä mut porukan ulkopuolelle. Se on niin noloa ottaa puheeksi vaikka sitä ite miettiiki monesti, että pitäskö kuitenkin kertoa äitille. "

Lapsesi kanssa jutellessa muista nämä kolme:

kunnioita, kysy ja kuuntele!

Valtteri ja Ellan tarina voisi olla lapsesi tai hänen kaverinsa tarina, päätä itse miten heidän tarinansa päättyy.

Lisää aiheesta löydät seuraavilta internet-sivustoilta:

- Mannerheimin Lasten Suojeluliitto: Seksuaalinen häirintä
- Kouluasiaa.fi: Lapsen ja nuoren seksuaalinen ahdistelu ja hyväksikäyttö verkossa
- Pelastakaa lapset: Lasten kokema seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö internetissä

Aiheen tiimoilta voit olla yhteydessä kouluun

- Koulumenttori Anu Kaukua: 050-3665138
- Terveydenhoitaja Eija Grekula 044-7034601

KIITOS AJASTASI!

